

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Інститут Електроенергетики

Електротехнічний факультет

Кафедра перекладу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

кваліфікаційної роботи ступеня магістр

студента **Землякової Ірини Анатоліївни**

академічної групи **035М-19В**

спеціальності **035 Філологія**

спеціалізації

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»

на тему: «Особливості перекладу текстів психологічної тематики з англійської мови на українську»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	доц. Бердник Л. В.			
розділів:				
1.				
2.				

Рецензент	доц. Введенська Т.Ю.			
-----------	----------------------	--	--	--

Нормоконтролер	ст. викл. Орел М. В.			
----------------	----------------------	--	--	--

Дніпро
2020

ЗАТВЕРДЖЕНО:завідувач кафедри
перекладу_____ Введенська Т.Ю.
(підпис) (прізвище, ініціали)

« _____ » _____ 2020 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня магістрстуденту Землякової І.А. академічної групи _____ 035М-19В
(прізвище та ініціали) (шифр)

спеціальності 035 Філологія

спеціалізації

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»на тему: "Особливості контролю самостійної роботи студентів на заняттях дисципліни
«Педагогічна майстерність викладача іноземних мов»,

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» № 965-с від 20.11.2020

Розділ	Зміст	Термін виконання
Розділ 1	<i>Науково-технічний текст: загальна характеристика</i>	01.11.20
Розділ 2	<i>Аналіз англомовних психологічних текстів</i>	01.12.20

Завдання видано _____
(підпис керівника)Бердник Л.В.
(прізвище, ініціали)

Дата видачі 01.10.2020

Дата подання до екзаменаційної комісії 01.12.2020

Прийнято до виконання _____
(підпис студента)Землякова І.А.
(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. Науково-технічний текст: загальна характеристика.....	6
1.1 Уявлення про науково-технічний текст в сучасному мовознавстві...	6
1.2 Мовні особливості науково-технічних текстів.....	21
1.3 Перекладацькі трансформації.....	32
1.4 Критерії якості перекладу.....	44
Висновки до 1 розділу.....	50
РОЗДІЛ 2. Аналіз англomовних психологічних текстів.....	51
2.1 Структурні особливості та способи перекладу англomовних психологічних терміносполучень на українську мову.....	51
2.2 Структурні особливості англomовних речень.....	54
2.3 Способи перекладу психологічних текстів на рівні речень з англій- ської мови на українську.....	56
Висновки до 2 розділу.....	60
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63

ВСТУП

Переклад з іноземної мови, який би влаштовував замовника, повинен відображати суть тексту, відповідати нормам та стандартам української мови та стилю науково – технічної літератури. Для того, щоб цього досягти, перекладач повинен володіти певними знаннями граматики іноземної мови та мати відповідний рівень лексики.

Актуальність дослідження полягає в недостатньому розгляді проблематики перекладу текстів психологічного спрямування з англійської мови на українську.

Об’єкт дослідження – особливості англомовного тексту психологічного спрямування.

Предмет дослідження – труднощі перекладу англомовних текстів з психології українською мовою на синтаксичному рівні.

Метою дослідження є вивчення особливостей текстів психологічної тематики та пошук ефективних способів перекладу українською мовою.

Завдання:

- визначити зміст понять: науково-технічний текст; граматична одиниця; синтаксична одиниця;
- проаналізувати граматичні труднощі, що існують при перекладі англомовного тексту психологічної тематики;
- дослідити структурно-семантичні особливості психологічних терміносполучень та способи їх перекладу;
- проаналізувати способи збереження інваріантності змісту на рівні речення в текстах психологічної тематики при перекладі з англійської на українську мову.

Методи дослідження:

- теоретичне вивчення і аналіз літературних джерел за проблемою дослідження; порівняльний аналіз.

Теоретична значущість дипломної роботи складається у дослідженні специфіки текстів психологічної тематики з метою подолання труднощів при їх перекладі.

Практична значущість полягає в набутті практичних навичок перекладу англомовних текстів психологічної тематики.

Структура роботи. Робота складається зі Вступу, Розділу I, Розділу II, Висновків та Списку використаної літератури. Обсяг дипломної роботи – 67 сторінок.

Апробація роботи. Результати роботи викладено на XVIII Міжнародній студентській конференції «Євромови 2020»: за темою дипломного дослідження опубліковано тези «Peculiarities of psychological texts and ways of rendering them from English into Ukrainian».

РОЗДІЛ 1.

НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ТЕКСТ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

1.1 Уявлення про науково-технічний текст у сучасному мовознавстві

У лінгвістиці термін «текст» використовується у широкому значенні, включаючи усне мовлення. Сприйняття тексту вивчається у межах лінгвістики та психолінгвістики. Термін «текст» походить від латинського *textum* – тканина, зв'язок, побудова [10, 303].

Деякі науковці даючи визначення тексту, як результату мовної діяльності розглядають термін з точки зору психолінгвістики. Наприклад, Л. Н. Мурзін пише, що «текст – це не просто результат мовної діяльності, а і сам процес створення. Він не існує за межами нашої свідомості, окремо від сприйняття. Текст за своєю природою динамічний, і тому це і результат мовної діяльності і сама діяльність» [33, 3].

І. Р. Гальперін у визначенні тексту перш за все підкреслює граматичні зв'язки і поняття цілісності. Текст – це відтворення мовного процесу, у вигляді письмового документу, що складається з назви і ряду висловлювань, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного та логічного зв'язку, що має певний моральний характер, прагматичну установку і літературно оброблене певним чином [9, 18].

Ю. П. Сурмін визначає текст як «знаково-мовну реалізацію деякої системи інформації; лінійну послідовність знаків, що задана деякими культурними кодами» [47, 5].

На думку Г. В. Колшанського, текст є зв'язком двох виразів, у яких може завершуватися акт спілкування (передача думок або обмін думками між партнерами) [22, 12].

На думку В. А. Лукіна текст – це «повідомлення, котре існує у вигляді такої послідовності знаків, котрій притаманні формальний зв'язок, змістовна

цілісність і взаємодія формально-семантичної структури, яка виникає на основі їх взаємодії» [29, 5].

У контексті лінгводидактичного дослідження є наступне визначення тексту – це «послідовність мовних та інших знаків, що становлять єдине ціле і виступають об'єктом вивчення й обробки» [45, 565].

Спираючись на визначення, наведені вище, текст можна охарактеризувати як письмове повідомлення, для якого характерні структурна і смислова закінченість та певне відношення автора до повідомлення.

Ф. С. Бацевич пов'язує текст з дискурсом, результатом якого є текст як статичне поняття і підкріплює свою думку висловом «текст – це застиглий дискурс» [5, 56].

Існує багато визначень дискурсу, проте Л. П. Науменко характеризує його як «поле комунікативних практик як сукупності подій ... динамічна мовленнєва діяльність у певному соціальному просторі, що має ознаку процесуальності та пов'язана з реальним життям і реальним часом, а також мовленнєві утворення, які виникають у процесі цієї діяльності, взяті у взаємодії лінгвістичних, паралінгвістичних та екстралінгвістичних факторів» [34, 58].

А дослідник Т. Ван Дейк пропонує наступні значення терміну: дискурс у широкому розумінні може бути письмовим, мовленнєвим, а також мати вербальну та невербальну складову; у вузькому значенні дослідник визначає дискурс як письмовий чи мовленнєвий вербальний продукт комунікативної дії; дискурс як конкретна розмова завжди пов'язаний з конкретними умовами та контекстом; дискурс як тип розмови пов'язаний з типами вербальної продукції, а не з конкретними комунікативними діями; дискурс як жанр, а саме, науковий дискурс, політичний дискурс, і т. д.; дискурс як узагальнене уявлення про певний історичний період, культуру, спільноту [60].

О. А. Ворожбитова звертає увагу на те, що термін «дискурс» варто вживати під час аналізу діалогу і полілогу, живого мовлення, продукovanого в

усній формі, а також при розгляді тексту як продукту мовленнєвої діяльності в соціо-культурному і психолінгвістичному контекстах [55, 78].

Багато лінгвістів досліджували зв'язок між текстом і дискурсом та первинний дискурс у науковому і технічному середовищі (усний чи письмовий). Наприклад, О. Л. Пумпянський зазначає: «в науковій і технічній літературі усне чи письмове мовлення вирішується на користь письмового мовлення. Усний тип є похідним від письмового типу, а не навпаки» [39, 102].

Таким чином, текст – це явище мовного характеру, створене для реалізації цілей спілкування і завжди пов'язане з актом комунікації. А поняття 'дискурс' використовується у різних значеннях, але воно завжди пов'язане з комунікацією, мисленням і мовленням комунікантів, а також з пізнанням і осмисленням.

Вчені, намагаючись визначити текстові параметри, поділяють їх на різні категорії. Ц. Тодоров виділяє вербальні, синтаксичні і семантичні категорії; Н. Е. Єнквіст – тему, фокус, зв'язок тексту. Але І. Р. Гальперін вважає ці поняття невід'ємними частинами мовлення і висуває інші вимоги до текстів, щоб не ототожнювати поняття тексту та мови [9, 19].

Намагаючись систематизувати закономірності письмової мови і текстів, І. Р. Гальперін розглядає інформативність, членування, когезію (зв'язки у середині тексту), континуум, автосемантію, ретроспекцію та проспекцію, модальність, інтегрованість і завершеність як текстотвірні категорії тексту.

Категорія інформативності являє собою ознаку, притаманну усім типам текстів і може варіюватися від нульової до концептуальної. Іншими словами, текст може бути по-різному насичений – зміст тексту може передавати вже відомі факти і не містити нову інформацію, або нову інформацію можна виявити лише при ретельному аналізі. Інформативність залежить від типу тексту, а його назва розкриває прагматичну спрямованість [9, 29].

Однією з категорій тексту є його членування. І. Р. Гальперін виділив прагматичну і структурно-пізнавальну основи членування. Він підкреслював,

що "розчленовування тексту має двояку основу: окремо представити читачеві відрізок для того, щоб полегшити сприйняття повідомлення, і для того, щоб автор утямив характер часового, просторового, образного, логічного і інших зв'язків відрізка повідомлення. У першому випадку відчувається прагматична основа розчленовування, в другому – суб'єктивно-пізнавальна" [9, 57].

І. Р. Гальперін пропонує два типи членування тексту: об'ємно-прагматичний та контекстно-варіативний [9, 52].

До першого типу він відносить розчленовування тексту на томи, книги, частини, глави, відбивки, абзаци і надфразову єдність. Суть такого членування полягає в графічному відокремлюванні частин і залежить від ідеї автора, його особистих вподобань, манери написання і функції текстового фрагменту. При такому членуванні вислову один і той же текст може бути по різному розкладений на абзаци. Як відмічає І. Р. Гальперін, «розмір частини тексту зазвичай розрахований на можливість читача сприймати об'єм інформації «без втрат»» [9, 51]. Другий тип ґрунтується на передаванні певного факту з різних суб'єктних позицій. Сюди входять мова та позиція автора, розповідь та позиція персонажа, роздуми автора, діалог і т. д [9, 52].

Розглядаючи об'ємно-прагматичний та контекстно-варіативний типи членування, І. Р. Гальперін робить висновок, що «вони переслідують одну і ту ж мету, але різними засобами». В основі обох типів стоїть «членування об'єктивної дійсності на упорядковані та якимсь чином організовані відрізки, які здатні сприйматися нашою свідомістю» [9, 65].

І. Р. Гальперін визначає когезію як особливий вид зв'язку, який забезпечує логічну послідовність та взаємозв'язок окремих фактів, повідомлень, дій тощо. Когезія проявляється в логічному зв'язку між висловами або абзацами і може виступати формально-граматичним засобом (наприклад, дієприкметниковим зворотом або лексичним повтором) [9, 74].

Класифікувати засоби когезії у тексті можна за різними ознаками: граматичні (сполучники і сполучникові словосполучення, займенники,

дієприкметникові звороти), логічні (прислівники, форми перерахунку, виокремлення частин виразу цифрами або літерами), асоціативні (ретроспекція, конотація, модальність), образні (метафори), композиційно-структурні (відступи, вставки, виноски), стилістичні (ідентичність структури речення) [9, 78].

Наступною категорією тексту виступає континуум, або послідовність викладу інформації. Континуум не може відображати у тексті точну протяжність зміни часових та просторових фактів, яка зазвичай розділяється на окремі частини. Неприривний континуум не дає змоги зробити паузу та осмислити інформацію [9, 87].

Континуум є важливою граматичною категорією тексту, він забезпечує розділення тексту на логічні фрагменти, за рахунок чого з'являється можливість легко сприймати процес читання. Переакцентування окремих частин дозволяє сприймати читання тексту відповідно до часу і просторових параметрів певної ситуації, забезпечує конкретність та реалістичність опису. Часовий континуум виражається через одиниці виміру, опис процесу або дії, часові параметри [9, 89]. Дана граматична категорія потребує великого відрізка тексту і не може бути реалізована у реченні, через те що у реченні не має розгортання думки [9, 92].

Форма залежності і відносної незалежності відрізків тексту по відношенню до змісту усього тексту або його частини називається автосемантією. У межах простого речення автосемантія реалізується через відокремлення і наявність вставних елементів. У складному реченні автосемантія виступає формами безсполучникового зв'язку. Особливою самостійністю всередині одиниць тексту володіють речення всередині висловів (сентенції) [9, 98].

І. Р. Гальперін вважає, що автосемантія складного синтаксичного цілого може виражатися: графічно, граматично, лексично, семантично, композиційно і стилістично. З точки зору лексики незалежність відрізків проявляється

відсутністю повторів слів і словосполучень, з граматичної – відсутністю вираженого елемента і порушенням однотипності складного синтаксичного цілого або абзацу [9, 103].

Категорія ретроспекції та проспекції допомагають осмисленню тексту. Ретроспекція заснована на здібності пам'яті зберігати раніше отриману інформацію і об'єднувати з новою щойно отриманою інформацією. Ретроспекція, в залежності від прагматичної установки, поділяється на три типи: 1) відновити раніше отриману інформацію у пам'яті читача або доповнити попередню інформацію; 2) дати можливість переосмислити старі дані по-новому; 3) продублювати окремі частини тексту, які мають відношення до змістовно-концептуальної інформації. Послідовне накопичення інформації неможливе без запам'ятовування, однак автор може навмисно нагадати читачеві певні факти, про які буде йти мова [9, 106].

Проспекція, як граматична категорія тексту, об'єднує різноманітні форми змістовної інформації з інформацією, яка буде отримана з наступного відрізка тексту. Ця граматична категорія дає можливість більш чітко виявити зв'язок попередньо отриманих даних з актуальними [9, 112].

Модальність є сутністю комунікативного процесу яка формується завдяки дії у мові. В. В. Виноградов пише: « Граматичне значення основного змісту речення яке відноситься до дійсності, виражається через синтаксичну категорію модальності» [8, 80].

Найбільш суттєвою ознакою модальності є оцінка описуваних фактів, далі йде суб'єктивно-оціночний фактор, як ознака модальності. Поділяють суб'єктивно-оціночну модальність на фразову та текстову. Фразова модальність виражається граматичними або лексичними засобами мови. Текстова ж, окрім вже вказаних, реалізується через розподілення предикативних і релятивних відрізків виразу, у сентенціях, висновках тощо. Що стосується наукових текстів – неупередженість, логічність, аргументованість не лишають місця модальності. Такі тексти називають модально нульовими [9, 115].

Останніми категоріями тексту є інтеграція і закінченість тексту. Інтеграцію розуміють як зв'язок окремих частин в єдине ціле, або процес який дає такий же результат. У лінгвістиці інтеграція – це скоріше процес, аніж результат, це об'єднання усіх частин тексту для досягнення цілісності. Інтеграція здійснюється за рахунок когезії та асоціативних відносин. У невеликих за обсягом текстах інтеграція повністю реалізується через когезію, так як зв'язок частин занадто очевидний. Найповніше і з різносторонньою інтеграцією реалізується у висновках, тут можна побачити як сам процес так і результат [9, 124].

І. Р. Гальперін вважає, що текст є закінченим лише коли задумка автора виражається вичерпним висловом, коли бажаний результат досягнутий розкриттям теми. Закінченість притаманна лише цілому тексту [9, 131].

Текст ніколи не характеризується однією текстовою категорією, а тільки їх сукупністю. Якщо вважати цілий текст комунікативною системою, то текстова категорія – це одна з комунікативних ліній цієї системи, яка реалізується за рахунок мовних засобів. Таким чином, текст можна розуміти як комунікативну мовну реалізацію авторського задуму.

Будь-який текст можна розкласти на менші елементи, графічно і емоційно у тексті виділяють абзаци, речення та слова. Багато мовознавців виокремлювали варіанти подібних одиниць – надфразова єдність (О. С. Ахманова, І. Р. Гальперін), абзац, складне синтаксичне ціле (А. М. Пешковський), компонент тексту (І. А. Фігуровський), синтаксичний комплекс (А. І. Овсяннікова) тощо.

В. Г. Адмоні до граматичних одиниць мови відносить морфему, слово, словосполучення і речення, а також ті засоби які використовують для втілення, організації і диференціації цих одиниць (закономірності сполучуваності граматичних одиниць, порядок розташування граматичних одиниць по відношенню один до одного) [2, 7].

Морфема є найменшим відрізком мовного ланцюга, з яким пов'язано певне особливе значення і який знаходиться в фіксованих зв'язках з іншими морфемами. Слово є граматичної одиницею, що складається з морфем, що служить для позначення предметів, процесів, ознак і відносин дійсності як особливих явищ, що володіє значною відокремленістю і здатне вступати в різноманітні стосунки з іншими словами. Словосполучення є граматичної одиницею, яка служить для позначення зв'язку явищ дійсності шляхом вільного з'єднання двох або декількох слів. Речення є граматичної одиницею, що складається зі слів (або з одного слова) і служить для формування закінченого мовного висловлювання (повідомлення) [2, 8].

Особливе місце серед одиниць граматичної будови займає слово своєю причетністю до вельми різних областей мови. Воно нерозривно пов'язане з реченням і словосполученням, складаючи в своїй взаємодії з ним другу сферу граматичної будови - синтаксичну. Синтаксичними одиницями тексту є синтаксичні єдності (І. Ф. Ющук), надфразні єдності (Н. Є) (І. Р. Вихованець, Л. А. Булаховський), прозові строфи (ПС) (Г. Я. Солганик), складні синтаксичні цілі (ССЦ) (М. Д. Поспелов), довгі періоди (В. В. Виноградов), великі синтаксичні сполуки (І. Білодід).

Будь-який текст являє собою узгоджену ділянку мови, що утворює синтаксичну єдність. Н. С. Поспелов визначив мінімальну одиницю аналізу тексту як «складну синтаксичну одиницю», Л. А. Булаховський – «надфразову єдність» [49, 16].

І. В. Корунець найменшими синтаксичними цілими вважає вільні словосполучення, які поєднують між собою змістом і граматично повнозначні слова. Компонентна ділимість і синтаксичний зв'язок є основними ознаками вільних словосполучень [7, 90].

За природою зв'язку І.В. Корунець поділяє словосполучення на три групи: 1) сурядний тип зв'язку – поєднання за рахунок сурядного сполучника; 2) підрядний тип зв'язку – зв'язок між компонентами відбувається за

допомогою синтаксичних зв'язків (узгодження, керування, прилягання);
3) предикативні мовні одиниці (прості і складні речення) [7, 93].

В. В. Виноградов до основних одиниць синтаксису відносить словосполучення і речення. Визначаються їх якісні відмінності у тому, що речення має предикативність і є основною комунікативною одиницею; а словосполучення, не володіючи предикативністю, служить матеріалом для побудови речення [8, 139].

І. Р. Гальперін вважає що речення як одиницю синтаксису потрібно розглядати не лише за значенням, а і за структурою. Але автор не розглядає речення як одиницю тексту, а відносить до цього поняття більшу єдність, яка об'єднує ряд речень (сверхфразова єдність або складне синтаксичне ціле). Це твердження ґрунтується на тому, що речення не може бути одночасно частиною відрізка тексту (вислову) і частиною цілого, яке об'єднує більші відрізки тексту [9, 67].

Л. М. Лосєва визначає складне синтаксичне ціле, як найбільшу за протяжністю синтаксичну одиницю тексту. ССЦ – представляє собою групу контактної і дистантно взаємопов'язаних речень, характеризуючи певний аспект описуваного явища, предмета тощо [28, 264].

Сверхфразова єдність – це структурно-смілова конструкція, яка суттєво відрізняється від речення; складна структурна єдність, яка складається з декількох самостійних речень, їй притаманна змістовна цілісність у контексті і завершеність як частини комунікації. Комунікативна значимість сверхфразової єдності повинна розглядатися на більш високому рівні ніж речення. А для виявлення інформації закладеної в текст необхідно визначити внутрішню структуру єдності, її тип і зв'язки [9, 69].

Вивчення сверхфразових єдностей розглядається зі сторін семантики, прагматики, синтактики і функціональності. У семантиці найбільша увага приділяється значенню речень, з яких складається єдність. З боку прагматики вивчається послідовність частин тексту. Синтактика розглядає співвідносини

частин єдності. У синтактиці виділяють два напрямки вивчення сверхфразових єдностей: 1) виокремлення та вивчення зв'язків між реченнями зв'язного тексту; 2) вивчення мовних засобів, за допомогою яких з'єднуються речення [9, 70].

Складне синтаксичне ціле є основною структурною одиницею тексту, яка формується за рахунок вже існуючих синтаксичних одиниць (речень) та переймає їх ознаки і властивості. Для того щоб визначитися з місцем ССЦ в системі інших синтаксичних одиниць необхідно виявити подібні та відмінні риси цієї одиниці, речення та тексту [55, 10].

Текст і складне синтаксичне ціле взаємопов'язані. Хоча текст і реалізує ознаки і властивості через ССЦ, але все ж має власні структурно-семантичні ознаки. Характерною рисою тексту є наявність в ньому суб'єктно-мовних планів, які створюють лінійний виклад інформації який дозволяє описати ситуацію з різних сторін та точок зору. Також текст включає складні синтаксичні цілі, самостійні речення, йому притаманна структурна завершеність і сформований зміст. ССЦ розглядається як синтаксична одиниця через наявність відтворюваних структур, які слугують для виконання функціональної ознаки ССЦ. Тільки такі ССЦ і тексти можна вважати повністю сформованими синтаксичними одиницями [55, 11].

При вивченні функцій складного синтаксичного цілого найбільший інтерес становить комунікативна значимість. Хоча ССЦ і непритаманна закінченість, але при функціонуванні єдності у складі цілого ССЦ може перейняти комунікативну значимість майже рівну комунікації [9, 71].

Складні синтаксичні цілі можуть бути однорідного і неоднорідного складу. Між однорідними реченнями в складі складних синтаксичних цілих виявляється паралельний зв'язок, між неоднорідними - ланцюговий. При паралельному зв'язку зміст речення перераховується, зіставляється або протиставляється, в них зазвичай спостерігається структурний паралелізм. При ланцюговому зв'язку повторюються частини попереднього речення в

подальшому або використовуються займенники, займенникові прислівники тощо [6, 577].

Отже, можна виділити наступні ознаки, притаманні ССЦ:

1. у складі тексту виступає найбільшою синтаксичною одиницею;
2. є групою самостійних речень, які поєднуються тематикою (або мікротемою), а також лексично, граматично та інтонаційно;
3. характеризує певний бік описуваного явища;
4. ССЦ притаманний контактний і дистантний зв'язок між реченнями;
5. речення належать до одного типу мовлення;
6. всередині ССЦ від речення до речення можна поставити смислове питання;
7. за розміром ССЦ збігається з абзацом, або декількома абзацами і навпаки, в одному абзаці може бути кілька ССЦ;
8. всередині ССЦ можлива трансформація простих речень на складні, але перші речення будь-якого ССЦ неможливо модифікувати у підрядну частину попереднього речення без порушення смислу всього тексту;
9. у перших реченнях ССЦ немає слів, семантика яких визначалась би з попередньої частини тексту (займенників і займенникових прислівників; співвідносних з іменниками, прикметниками та числівниками, які містить попереднє ССЦ). Зазвичай вони є повними реченнями будь-якого структурного типу і у смисловому плані починають виклад нової мікротеми;
10. не всі речення, що містить текст, входять до ССЦ. Є вільні речення, які не належать до його компонентів. Такими є авторські відступи, зауваження щодо сказаного і под. У тексті вони функціонують як один із засобів зв'язку дотичних до них ССЦ і водночас несуть особливе стилістичне навантаження. Вільні речення є значущими і за межами ССЦ [15, 111].

Окремі речення в складі складних синтаксичних цілих об'єднуються міжфразовими зв'язками, які здійснюються за допомогою лексичних переймань, а також спеціальними синтаксичними засобами. Структурними засобами

організації самостійних речень в складі складних синтаксичних цілих є сполучники в приєднувальному значенні, анафорично вжиті займенники, прислівники, обставинні поєднання, модальні слова, порядок слів, співвідношення видо-часових форм дієслів, можлива неповнота окремих речень. Дуже характерні для складних синтаксичних цілих приєднувальні конструкції, які послідовно підключаються до основного (першого) речення [6, 577].

А. П. Загнітко вважає «що ключовою ознакою більшості текстів є послідовність речень чи надфразових одиниць, слів, іноді фрагментів, розділів тощо. Проте послідовність, лінійність розташування у тексті будь-яких одиниць – лише зовнішній показник. Текст є багатомірним, мовні одиниці розміщуються в ньому в різних площинах, утворюють словесні ряди не за ознакою контактного лінійного розміщення, а за семантичними, емоційно-експресивними, функціональними та іншими ознаками» [15, 30].

Науковий текст відрізняється від інших великою кількістю знакових систем, які виконують роль передачі когнітивної інформації. Основною функцією наукового тексту є передача наукового знання, наукового пізнання, яке орієнтоване на комунікацію [3, 69]. Окрім викладення змісту дослідження Ю. П. Сурмін ще додає функцію презентації тексту, яка окреслює привабливість тексту для зацікавлених ним людей [47, 5]. Науковий текст не повинен викликати труднощі під час читання, тому зразковим текст вважається коли він легко розділяється на менші фрагменти [25, 50].

Під час порівняння наукових текстів з іншими можна виокремити їх основні особливості. По-перше, це використання «понятійного, категоріального апарату науки», тобто наявність суджень та висновків заснованих на правилах наукової та формальної логіки. По-друге, науковий текст може бути незрозумілим, або частково незрозумілим для не фахівців конкретної галузі. Однак велика кількість термінів може ускладнити розуміння тексту навіть для

кваліфікованої людини. По-третє, науковий текст – це певний жанровий різновид: дисертація, монографія, тези, стаття тощо [47, 6].

Мовознавець А. П. Загнітко класифікує тексти за:

- структурою (прості, складні, комплексні);
- функціонально-стильовими параметрами (офіційно-ділові, наукові, публіцистичні, розмовні, художні);
- параметрами підготовленості (спонтанні, підготовлені);
- параметрами цілісності і зв'язності (цілісні, дефектні);
- параметрами алгоритмізації (фіксовані, поліфіксовані, нефіксовані);
- параметрами функціонально-прагматичного характеру (приписи, описи) [15, 227].

До основних стильових ознак наукового тексту відносять:

- вживання термінів (*абстракція, система, форма, теорія*), наукової фразеології (*звідси випливає, не можна не помітити, далі зазначимо, дійшли висновку*);
- наявність висловів, що допомагають розчленувати інформацію (*по-перше, по-друге, з одного боку*), вказують на час або послідовність (*тепер, потім, передусім, перш ніж, на завершення, почнімо з того, що*);
- активізацію синонімічних дублетів, іменникових конструкцій, безособових, неозначено-особових, узагальнено-особових дієслів (*визначено, виявлено, надано, створено, згадано*), активних зворотних дієслів теперішнього часу (*звертаються, висловлюється, намагається, перетинаються*), загальних прикметників (*широкий контекст, вільна сполучуваність, великі зрушення*);
- використання цитат, посилань на наукові джерела, схем, таблиць, складних синтаксичних цілих, повних ускладнених речень;
- відсутність еліптичних речень (неназваний член не визначається з контексту), речень з пропущеною дієслівною зв'язкою, вставними і вставленими конструкціями, підрядкових приміток;
- переважання сполучникових синтаксичних конструкцій (*а також,*

тобто, незважаючи на), поділ текстів на параграфи, абзаци, частини, розділи тощо;

— виклад інформації від 1-ї особи множини (так звана множинна скромність, або авторське Ми) [15, 79].

Розглядаючи специфіку науково-технічних текстів, вчені часто акцентують увагу на інформативності, точності суджень, вазі висновків і прагненні автора переконати читача у непохибності позиції. З точки зору автора І. С. Алексеевої інформативність поєднує об'єктивність, абстрактність і щільність тексту [1, 249].

Г. Г. Матвєєва класифікує специфічні риси наукових текстів за:

- способом викладу: опис, розповідь, розсуд;
- ступенем повноти викладу: стислість, скороченість, повнота, розгорнутість;
- рівнем узагальнення: вузькоспеціальні, широко спеціальні, загальнонаукові, науково-популярні [30, 65].

Серед лінгвістичних характеристик, що відрізняють науково-технічні тексти від інших типів тексту, більшість авторів називають наступні: складність синтаксичних конструкцій, лексична, синтаксична та композиційна стереотипізація; підпорядкованість естетичних властивостей прагматичним установкам та інтенції автора; регламентований характер використання емоційних можливостей; використання синтаксичних і лексичних штампів; переважання об'єктивності у викладі, поєднання безсуб'єктного способу викладу з вираженням суб'єктивної думки автора, широке використання символів, формул, таблиць та ін [49, 203].

Синтаксична конструкція – це об'єднане згідно граматичним правилам ціле, яке складається зі слів, словосполучень і речень. Основою синтаксичних конструкцій служать відносини, які виникають між словом і реченням. Речення, як граматично оформлена синтаксична одиниця, може виражатися одним

словом, передаватися поєднаннями слів або поділятися на складносурядні і складнопірядні [44, 420].

Складними синтаксичними конструкціями називають складні речення з великою кількістю членів речення і різними типами синтаксичних зв'язків. Такі речення називають реченнями змішаного типу. Речення з різними типами синтаксичного зв'язку здебільшого складаються з двох або декількох логічно і структурно виділених частин, серед яких можуть бути і складні речення [6, 575].

Виділяються три типи синтаксичного зв'язку: підпорядкування, сурядність і предикація. Збіг чи розбіжність синтаксичної функції всієї групи і її окремих членів характеризує той чи інший з виділених типів зв'язку. Таким чином, збіг синтаксичної функції всієї групи з синтаксичною функцією тільки однієї з її складових характеризує пірядний зв'язок. Збіг синтаксичної функції всієї групи з синтаксичною функцією будь-якої з її складових характеризує сурядний зв'язок. Розбіжність синтаксичної функції всієї групи в цілому із синтаксичною функцією кожної з її складових характеризує предикативний зв'язок [4, 32].

В залежності від видів зв'язку складні синтаксичні конструкції поділяють на: сурядний і пірядний; сурядний і безсполучниковий; пірядний і безсполучниковий; сурядний, пірядний і безсполучниковий зв'язки. Пірядний зв'язок передає відносини, де вислови або речення поєднуються так, що одне виступає як головне, друге – як залежне. Сурядний зв'язок, у свою чергу, передає зв'язок, в якому всі вирази або речення по відношенню один до одного рівноправні [44, 421].

Механізм утворення стереотипних висловлювань визначається тим, що множинне повторення однотипних мовних конструкцій призводить до того, що комунікативні одиниці сприймаються як «пов'язані» стійкі формули. Феномен стереотипності притаманний різноманітним дисциплінам і розглядається також з наукової сфери. Мовні стереотипи можуть бути представлені реченнями,

абзацами, текстами. Великий інтерес представляють стабільні неметафоричні словосполучення або стереотипи дискурсу. Фразотворення відбувається за типовими синтаксичними моделями. Стереотипність у доборі лексичних засобів, граматичних форм і синтаксичних конструкцій зумовлює стереотипність у побудові надфразових єдностей і композиційної впорядкованості текстів. Стереотипність синтаксичної будови зумовлюється стереотипністю її лексичного наповнення і навпаки [50, 80].

До формальних характеристик науково-технічних текстів відносять структурну повноту, конкретність, лаконічність, з якими пов'язана граматична структура письмового мовлення; індивідуальний стиль автора; чітке дотримання норм літературної мови тощо. Г. Г. Матвєєва додає ще планування, яке допомагає створювати композицію та логічність письмового мовлення [30, 54].

Ю. П. Сурмін на основі найзагальнішого підходу поділяє структуру наукових текстів на три частини:

- постановочна (визначення проблеми, мети і завдання, гіпотези і методи дослідження, зв'язок даного дослідження з іншими);
- дослідницька (опис проведеного дослідження і отриманих результатів);
- заключна (складається з висновків і рекомендацій щодо наступних досліджень) [47, 9].

1.2 Мовні особливості науково-технічних текстів

Мова науково-технічних текстів значно відрізняється від мови розмовного мовлення чи художньої літератури певними лексичними, граматичними та стилістичними особливостями. Якщо лексичні відмінності очевидні навіть для непрофесіонала (а це в першу чергу велика кількість спеціалізованої лексики та термінів), то граматичні набагато менш виражені, хоча і не менш різноманітні.

Написання монографій, підручників, журнальних статей, технічних описів і т. п. відрізняється характером мови. Наприклад, мова монографій, наукових праць і журналів багатша і більш забарвлена, ніж мова технічних посібників та інструкцій. У науково-технічних працях матеріал викладається стисло, досить повно і логічно. Це виражається через використання лексики та у граматичній будові речень, що дає змогу казати про схожість лексичних та граматичних рис у науково-технічних текстах [14, 7].

Мовні особливості науково-технічних текстів базуються на їх стилістиці, граматиці та словниковому запасі. Науково-технічні тексти демонструють велику кількість граматичних особливостей. Найбільш поширеною лексичною особливістю науково-технічних текстів є терміни, насиченість термінологією та наявність лексичних структур та скорочень.

Дослідження науково-технічних статей з точки зору термінології є найважливішою і найскладнішою частиною дослідження науково-технічних робіт, і навіть найменша неточність і зміна тексту, що перекладається, може призвести до неправильного змісту тексту. Точний та грамотний переклад цих робіт вимагає певної кваліфікації від перекладачів. Вони повинні розуміти термінологію, яка використовується іноземною мовою, знати еквівалент мови перекладу та базові знання обох мов [59, 163].

О. І. Ракітов обґрунтовано відзначив, що словник науки включає два види термінів. До першої групи належить невелике число так званих базисних слів, за допомогою яких визначаються всі інші, похідні терміни. При цьому базисні терміни можуть бути трохи розпливчасті, не цілком однозначні, зате похідні терміни, обумовлені за допомогою базисних, стають усе точнішими і точнішими, і практично їх можна вважати, на відміну від слів природної мови, цілком однозначними [11, 77].

Докштейн С. Я. поділяє загальноживані слова на наступні групи:

1. Слова, значення котрих у науково-технічних текстах відрізняється від загальновідомих.

2. Слова, які не вивчаються на попередніх етапах.
3. Слова і словосполучення, які забезпечують логічний зв'язок між різними частинами тексту.
4. Слова і словосполучення, котрі відображують відношення автора.
5. Фразеологічні словосполучення [14, 8].

Для перекладу термінів необхідне розуміння явищ та процесів, які описані в певному тексті і знання відповідної української термінології. Найбільше труднощів викликає переклад складних термінів, які складаються з двох або більше слів. Пошук їх відповідностей вимагає певної послідовності дій та знань способів перекладу окремих компонентів.

І. С. Квитко у своїй роботі брав за основу різні визначення терміна. Проаналізувавши їх, він запропонував наступне визначення: «термін – це слово чи словесний комплекс, що співвідноситься з поняттям певної організованої галузі пізнання (науки, техніки), що вступають у системні відносини з іншими словами та словесними комплексами й утворюють разом з ними, в кожному окремому випадку та в певний час, замкнену систему, яка характеризується високою інформативністю, однозначністю, точністю та експресивною нейтральністю» [18, 21].

На думку В. І. Карабана, «термін – це мовний знак, що репрезентує поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки. Він зазначає, що науково-технічні терміни становлять суттєву складову науково технічних текстів» [17, 315].

Л. М. Томіленко визначає сучасну термінологію, як важливу й невід'ємну частину лексичної системи мови. Термінологія складається з низки галузевих терміносистем, які слугують певною сукупністю взаємопов'язаних терміноелементів для вираження наукових понять. Тобто способи систематизації термінології опираються на системність мови й наукового знання [60, 18].

Виділяють три функції терміну з відповідними підгрупами: "фіксація знання (інструментальна функція), передача знання (дидактична й інформаційна функції) і відкриття нового знання (евристична функція). Функція фіксації знання полягає в тому, що, іменуючи поняття, термін дає можливість маніпулювати їм; пізнавальний образ стає предметом думки внаслідок його закріплення відповідним терміном. Завдяки функції передачі знань сукупність термінів в тексті дозволяє отримати уявлення про закладену в нім інформацію. Нарешті, евристичний характер термінології створюється за рахунок її структурної організації на основі семантичних стосунків" [59, 218].

Найбільшу складність у перекладі психологічних термінів становлять терміни, що складаються з двох чи більше слів і позначають єдине поняття чи явище. В англійській мові багатоконпонентні терміни чисельно переважають над одноелементними. У зв'язку з цим, приділяється особлива увага багатоеlementним термінам. В. А. Судовцев розуміє «термінологічні словосполучення, які є семантичними цілісними сполученнями двох і більше слів, пов'язаних між собою за допомогою прийменника або безпосередньо граматично» [46, 53].

За частиною мовного вираження компонентів та їх розташуванням двокомпонентні термінологічні сполучення слів можна структурно розділити на такі варіації:

1. Термінологічні словосполучення, утворені за зразком «прикметник + іменник». Ця структурна варіація поділяється на: а) термінологічні словосполучення, де іменник має як загальне вживання, так і термінологічне значення, але прикметник – це психологічний термін; б) складені терміни, в яких іменник є терміном – показником гендерного поняття, прикметник – загальним лексичним словом; в) терміни-словосполучення, де обидва компоненти мають термінологічний характер.

2. Термінологічні словосполучення, утворені за зразком «іменник + іменник» поділяється на: а) словосполучення, де основний компонент

виражається іменником у називному відмінку однини, а залежні слова – іменниками в родовому відмінку однини; б) словосполучення, ускладнене прийменниками.

3. Структура «дієслово + іменник» мало розповсюджена серед психологічних термінів [52, 135].

Також значну кількість психологічних термінів складають трикомпонентні термінологічні сполучення серед яких можливі різні поєднання. Велика кількість словосполучень утворилася завдяки поєднанню двокомпонентних термінів із означуваним словом за наступними зразками:

1. Сполучення іменника з іменною комбінацією (урядовий рівень) «іменник + (іменник + іменник)». У таких термінах елементи поєднуються послідовним підпорядкуванням. У словосполученнях, які утворені за подібним зразком, другий та третій елементи використовуються як окремі терміни, а перший елемент вказує на особливості позначеного ними поняття.

2. Сполучення іменника з атрибутивним словосполученням «іменник + (прикметник + іменник)».

3. Сполучення прикметника з іменниковим словосполученням «прикметник + (іменник + іменник)». Словосполучення передає більш вузьку семантичну аспектну ознаку та конкретизує поняття, виражене двокомпонентним словосполученням [70].

Переклад складних термінів і фраз завжди викликає певні труднощі. Технологія перекладу багатоконпонентних термінів передбачає насамперед звернення до визначального компонента (головного слова), яке є загальним поняттям стосовно цілого терміна і часто виражає основне значення терміна. На це вказують фахівці в галузі перекладацької діяльності: «переклад термінів і словосполучень починається з перекладу іменника, який є основною складовою, а потім кожна семантична група перекладається послідовно, найчастіше справа наліво» [41, 21]. Залежно від того, чи мова перекладу безпосередньо відповідає одиницям мови оригіналу, Ю. І. Ретскер вводить такі

поняття, як аналог та еквівалент. За його працями можна виділити три основні типи перекладу термінів: 1) переклад із використанням еквівалента; 2) пошук аналога; 3) описовий переклад [42, 74].

Також необхідно враховувати багатозначність термінів, так як значення можуть відрізнятися не тільки в областях науки і техніки, а і у межах однієї сфери діяльності. У таких випадках допомагає контекст. Враховуючи контекст значення терміну може розширюватися, звужуватись або набувати нового значення [14, 10].

Не кожен термін має один варіант перекладу (еквівалент). Еквівалент – це не тільки слово, а й фраза. І оскільки при перекладі термінів найчастіше використовується описовий переклад, слід уникати створення громіздких термінів, якщо використання коротшої версії перекладу не погіршує передачу значення та відповідає комунікативному завданню. Перекладаючи термін, слід пам'ятати, що основний компонент повинен позначати категорію, до якої належить об'єкт, виражати родове поняття, а визначальний компонент повинен відображати характерні ознаки, що відрізняють його від інших об'єктів або явищ того ж роду [37, 129].

Через різницю між мовними системами української та англійської мов, під час перекладу термінів ви повинні поміняти місцями визначене та визначальне слово, тобто визначальне слово в мові оригіналу повинно виражати загальне поняття в мові перекладу. Р. Ф. Проніна пропонує п'ять основних методів перекладу багатокomпонентних термінів:

- 1) переклад з використанням українських слів і фраз, буквально відтворюючи слова та вирази англійської мови (так звана калька);
- 2) переклад із використанням родового відмінка;
- 3) переклад з використанням різних прийменників;
- 4) переклад однієї з частин фрази групою слів, що пояснюють (описовий переклад);

5) переклад із порядком змін компонентів групи атрибутів (перестановка).

Остаточний вибір того чи іншого способу перекладу багатокомпонентних термінів залежить від лексичного змісту атрибутивних компонентів даного терміна та від семантичного розуміння контексту [38, 20].

Грамматична структура текстів теж суттєво впливає на викладення матеріалу. Однією з найбільш помітних граматичних особливостей науково-технічних текстів є величезна кількість різноманітних розширених (насамперед складних) речень, що використовуються для збереження типових для наукового викладу логічних зв'язків між предметами, діями, подіями та фактами. У науково технічній літературі переважають довгі речення з великою кількістю визначень і термінів. Також їм притаманні розгорнуті сурядні та підрядні обороти, велика кількість іменників, прикметників та неособистих форм дієслів [39, 14].

В англійській мові існує чотири типи речень, по-перше, «просте речення», яке містить одне незалежне речення, друге, «складене речення», яке містить два або більше незалежних речень, третє, «складне речення», яке містить одне незалежне речення та одне або декілька залежних речень та чотири «складносурядне / складнопідрядне речення», яке містить два або більше незалежних речень та одне або більше залежних речень. Через внутрішню різницю між англійською та українською мовами довге англійське речення частіше за все створює проблему для перекладу. Довге англійське речення ускладнює переклад, ще й тим, що українська та англійська мови мають різні звички мислення, що, природно, призводить до різниці у способах вираження та структурі речень [61].

Раніше вважалося, що довгі речення завжди містять до 100 слів, тоді як складні речення можуть містити лише 40 слів. Пізніше з'явилася нова теорія, згідно з якою речення з двома або більше реченнями або підпунктами і близько 20 слів або вище є довгим реченням, що отримало широке схвалення. Довге

речення класифікується на три категорії: перша – паралельне довге речення, яке складається з двох або більше речень із повною структурою речень і без приналежності; друге – складене довге речення, яке включає основне речення та деякі інші підпункти, такі як іменні речення, атрибутивні речення, дієприслівникове речення тощо; і останнє – паралельне та складене довге речення, яке, як випливає з назви, є найскладнішим з особливостями попередніх двох типів довгих речень. Іншими словами, довге речення характеризується частим використанням атрибутивних та прислівникових речень, складених структур та дужок [66].

Насправді ж довге і складне англійське речення складається з безлічі речень, між якими існує певний взаємозв'язок. Таким чином, переклад довгих речень фактично залежить від перекладу всіх речень та їх взаємозв'язку [65].

Виокремлюють три етапи процесу перекладу складних речень: аналіз, трансформацію та реструктуризацію. Перший крок аналізу стосується отримання поглибленого значення або конотативного культурного значення речення шляхом поверхневого аналізу або аналізу граматичної структури оригінального речення. А глибинне значення буде виражене в основному реченні, тобто перекладач повинен виписати основне речення мовою оригіналу шляхом власного аналізу та розуміння. Як правило, основне речення – це просте декларативне речення з активним станом. Основні речення є основними елементами побудови складного речення, а також основними одиницями роботи перекладача. Другий крок трансформації означає переклад основного речення мови оригіналу на цільову мову, таким чином закінчуючи передачу поглибленого значення від оригінального тексту до перекладу. І останній крок – переписати основне речення відповідно до критеріїв мови перекладу [64].

Складне речення складається з двох або кількох простих речень, що виражають одну складну думку. Складні речення бувають двох типів: складносурядні і складнопідрядні.

Складносурядне речення складається з рівноправних простих речень, що не залежать один від одного. Прості речення, що входять до складу складносурядного, з'єднуються сурядними союзами: *and*, *but*, *or* й ін. Вони зазвичай відділяються комою. Два або кілька простих речення можуть з'єднуватися в складносурядні речення і без союзів. У цьому випадку між простими реченнями можна за змістом вставити союз *and*. Між реченнями, що входять до складу безсполучникового складносурядного речення, ставиться крапка з комою. Переклад складносурядних речень виконується поступово, необхідно перекласти першу частину речення, а потім другу за алгоритмом перекладу простих речень [69].

Складні речення, в яких одне просте речення підпорядковане іншому і пов'язане з ним підрядним союзом або союзним словом, називаються складнопідрядними [12, 233].

Складнопідрядне речення складається з нерівноправних речень, тобто одне речення залежить від іншого і пояснює його. Підрядне речення в складі складнопідрядного речення виконує функцію одного з членів речення: підмета, іменної частини складеного присудка, доповнення, визначення або обставини. Підрядні речення відповідають на ті ж питання, що і відповідні члени речення [12, 239].

Окремі типи складнопідрядних речень представляють труднощі при перекладі. Серед них виділяються підрядні підметові, підрядні предикативні і деякі види додаткових підрядних речень [13, 256].

Спосіб перекладу підрядного підмета залежить як від структури самого складнопідрядного речення, так і від контексту. У випадку якщо присудок головного речення виражений дієсловом у формі пасивного стану, то перед підрядним підметом ставиться прийменник. Дуже часто підрядний підмет з *what* перекладається невизначено-особистим реченням, що починається зі слів потрібно, необхідно, потрібно і т. п. Складнопідрядні речення з з'єднувальним

займенником *what* передаються українською мовою за допомогою перебудови речення або / і лексичними засобами [13, 257].

Підрядне предикативне речення знаходиться після дієслів *to be, to seem, to appear* і т.п. Зазвичай подібні речення перекладаються підрядними реченнями з відповідними сполучниками і сполучниковими словами. При перекладі особливу увагу слід звертати на дієслово-зв'язку *to be*, який перед підрядним предикативним перекладається як: полягає в тому, що; є те, що; є тим, що; це те, що. Якщо підрядне предикативне вводиться сполучником *whether*, то воно перекладається підрядним реченням, яке починається з дієслова і частки «чи» [13, 259].

Способи перекладу додаткових підрядних речень в цілому аналогічні тим, які використовуються для перекладу підрядних предикативних [13, 259].

В спеціалізованих текстах, написаних англійською мовою, форми пасивного стану, безособові дієслова, речення учасника та специфічні синтаксичні конструкції, особові займенники в першій особі сингулярні та однозначні інфінітивні та номінативні конструкції трапляються набагато частіше, ніж в аналогічних українських текстах. Переклад подібних текстів неможливий без знання службових слів, які об'єднують слова у реченнях і сполучників, які допомагають створювати зв'язки між окремими частинами речень, герундіальних та інфінітивних оборотів. Ці конструкції створюють багато труднощів при перекладі [14, 12].

Герундій може перекладатися на українську мову іменником, віддієслівним іменником, іменником зі сполучником, інфінітивом, дієсловом, прикметником і особистою формою дієслова в підрядному реченні (особливо герундіальна конструкція і герундій в пасивному стані) [39, 182].

При перекладі герундію у функції додатка зазвичай зустрічаються: прийменниково-іменникові словосполучення; віддієслівні іменники; неозначена форма дієслова; особова форма дієслова у складі підрядного речення [17, 109].

Герундій у функції визначення вживається з багатьма іменниками, що мають головним чином абстрактне значення. Перекладу даної конструкції як правило, відповідає: 1) іменник у формі родового відмінка; 2) іменник зі сполучником; 3) інфінітив; 4) особиста форма дієслова, що вводиться сполучними словами [39, 183].

Перш ніж почати переклад герундіального обороту (ознакою обороту є наявність присвійного займенника або іменника в присвійному відмінку перед герундієм), необхідно з'ясувати його функцію в реченні, а потім перекладати відповідним підрядним реченням. У більшості випадків, немає підстав обмежувати передачу герундія і герундіальних оборотів в перекладі лише однією формою. Вибір слова залежить від наявності в українській мові форм, відповідних герундіальній конструкції в цілому, а в ряді випадків і від контексту всього речення [20, 373].

Переклад англійського інфінітива в значній мірі визначається його формою, а іноді і функцією в реченні. Інфінітив, що функціонує як одна частина речення, тобто не є компонентом вторинного комплексу предикації, зазвичай має відповідні еквіваленти українською мовою. Інфінітив у функції підмета перекладається інфінітивом (невизначеною формою дієслова) або іменником. Інфінітив у функції додатка зазвичай перекладається неозначеною формою дієслова. Інфінітив у функції обставини також перекладається з допомогою українського інфінітива або іменника, рідше за допомогою дієслова і дієприслівника. Якщо інфінітив виступає як частина складеного присудка: а) в конструкції "*be* + інфінітив" (в тому числі з модальним значенням) перекладається інфінітивом (рідше – іменником); б) після модальних дієслів перекладається дієслівним присудком або інфінітивом в обороті "називний відмінок з інфінітивом" перекладається дієслівним присудком підрядного речення. Пасивний інфінітив може перекладатися формою умовного способу дієслова-присудка у складі з'ясувального підрядного речення, з допомогою сполучника «щоб». Що стосується перфектного інфінітиву, то він

перекладається формою минулого часу дієслова-присудка з сполучником «що» [17, 105].

При перекладі наукових текстів необхідно враховувати суттєві особливості. Розглядаючи особливості текстів потрібно звернути увагу на спосіб викладу матеріалу. Враховуючи, що науково-технічна література має обмежене коло читачів для яких важлива повнота інформації, слід звернути увагу на логіку як ефективний інструмент викладення інформації.

Спираючись на логіку перекладач може здобути скриту інформацію зі стислого тексту, аналізувати смисловий ряд та ділити його на частини, виділяти акценти при перекладі речень [20, 99].

1.3 Перекладацькі трансформації

Наразі існує велика кількість праць присвячених перекладу, так само існують різні точки зору щодо процесу та основних принципів. Не стало виключенням і поняття «переклад». Серед спеціалістів немає єдиного визначення цього терміну, яке б влаштовувало принаймні більшість. Тому Э. А. Гутт вказує на те, що "історію теорії перекладу можна представити як обговорення різних значень слова «переклад» [62].

Л. Бархударов вважає, що «переклад – це процес перетворення мовного твору на одній мові в мовний твір на іншій мові при збереженні незмінного плану змісту, тобто значення» [4, 29]. Іншими словами, у процесі перекладу перекладач видозмінює текст використовуючи різні способи перекладу.

І. С. Алексєєва розуміє переклад як «діяльність, яка полягає у варіативному перефразуванні, перекодуванні тексту з однієї мови у текст іншої мови» [1, 145].

Л. А. Черняхівська дає наступне визначення: «переклад – один з видів мовної діяльності. Його метою є перетворення структури мовного твору, в результаті якого, при збереженні незмінним плану змісту, змінюється план вираження – одна мова замінюється іншою» [51, 3].

Комісаров В. Н. вважає переклад важким і багатограним процесом людської діяльності, у якому стикаються різні культури, особи, стилі мислення, рівні розвитку [23, 30].

Необхідно також відзначити В. С. Виноградова, котрий визначає переклад як «...розумову діяльність, процес передачі змісту, вираженого на одній мові засобами іншої мови» [8, 5].

Підсумовуючи усі вище указані визначення, можна сказати, що переклад – це складний процес, у ході якого відбувається перебудова письмового або усного тексту з мови оригіналу на іншу мову.

Однак існує окремий термін для опису процесу перекладу – «стратегія перекладу». В літературі зустрічається зовсім мало спроб дати йому наукове визначення або тлумачення. Разом з терміном "стратегія перекладу" зустрічається словосполучення "стратегія перекладача" (В. Н. Комісаров), "перекладацька стратегія" (І. С.Алексєєва), і навіть "стратегія поведінки перекладача в процесі перекладу". Досі це поняття не має чітких меж і розуміється як концепція перекладу в цілому або як концепція перекладу певного тексту.

Комісаров В. Н. пише, що "перекладацька стратегія – це своєрідне перекладацьке мислення, яке лежить в основі дій перекладача" [23, 157].

І. С. Алексєєва визначає стратегію перекладу як «свідомо обраний перекладачем алгоритм перекладацьких дій при перекладі одного конкретного тексту (чи групи текстів)» [1, 322].

Н. К. Гарбовский пояснює, що стратегія перекладу – це певна генеральна лінія поведінки перекладача, стратегія перетворення їм початкового тексту у вигляді "деформації" останнього, коли вирішується питання про те, чим жертвувати [11, 508].

В. В. Сдобніков дає наступне визначення стратегії перекладу – це «програма здійснення перекладацької діяльності, що формується на основі загального підходу перекладача до виконання перекладу в умовах певної

комунікативної ситуації двомовної комунікації, яка визначається специфічними особливостями цієї ситуації й метою перекладу, а також визначає характер професійної поведінки перекладача в рамках певної комунікативної ситуації» [44, 172].

Таким чином робимо висновок, що стратегія перекладу є алгоритмом дій перекладача під час перекладу та для розв'язання перекладацьких проблем. Коли алгоритм дій зрозумілий перекладач починає відтворювати процес перекладу з першого етапу – аналізу тексту.

На думку І. С. Алексєєвої, стратегії перекладу поділяються на 3 етапи:

1. Попередній наліз тексту включає в себе: збір даних про текст, визначення джерела та реципієнта, склад і насиченість інформації (когнітивна – ім'я автора, назва товару; оперативна – дієслова, дієслівні конструкції, модальні слова; емоційна – слова вітання і прощання, думки, оцінки; естетична – метафори, рима, гра слів), комунікативне завдання.

2. Аналітичний варіативний пошук (переклад та створення тексту).

3. Аналіз результатів перекладу [1, 332].

Е. Г. Поломских та В. В. Барсукова виділяють чотири етапи стратегії при роботі з перекладом:

1. Орієнтаційно-аналітичний етап. Включає в себе знайомство з оригіналом, його прочитання і розуміння. Збір зовнішніх даних щодо часу створення тексту та автора. Змістовний і лінгвістичний (лексичний, граматичний та синтаксичний склад) аналіз тексту збір зовнішніх даних про текст [40, 8].

2. Етап планування перекладацької діяльності та імовірного прогнозування результатів перекладу. Включає в себе опис предмету повідомлення, актуальність, новизну, ступінь спеціалізації. На цьому етапі необхідно визначити завдання та цілі перекладу, комунікативне завдання тексту, виявити труднощі перекладу та визначитися із способами подолання.

Зазвичай це змістовні, лексико-семантичні або граматичні та синтаксичні труднощі.

3. Операційний етап: безпосереднє здійснення перекладу за допомогою словників та інших джерел для підбору відповідностей, лексичні та граматичні трансформації, структурно-синтаксичні трансформації [40, 9].

4. Етап контролю та оцінки. Сюди входить редагування перекладу і його прагматична адаптація до жанрово-стилістичних норм мови перекладу [40, 10].

Вибір стратегії перекладача при вирішенні конкретних завдань залежить від основної мети перекладу та умов виконання. Необхідне чітке уявлення яким буде завдання і для кого виконується переклад. Тоді перекладач спирається на об'єктивні та суб'єктивні фактори вибору стратегії перекладу. До об'єктивних факторів Л. В. Коломієць відносить: цільову аудиторію перекладу і стан цільової полісистеми та кількість оригінальних перекладів певного твору в цільовій літературі. Суб'єктивними факторами є: уподобання перекладача та якість наявного тексту, рідше технічні умови праці [21, 74].

В залежності від психологічних особливостей перекладацької діяльності Т. В. Пастрик виділяє три групи перекладацьких стратегій:

1. Конативні стратегії спрямовані на пошук «правильних» способів передачі інформації та здійснення впливу на читачів тексту перекладу.

2. Особистісні перекладацькі стратегії – це особистісні риси характеру перекладача, які простежуються у його діяльності.

3. Когнітивно-лінгвістичні перекладацькі стратегії залежать від лінгвістичних та текстових знань перекладача [36, 146].

З метою адекватного опису процесу перекладу необхідно усвідомити що саме є «одиницею перекладу». В.В. Сдобніков вважає, що в якості одиниці перекладу можна прийняти вже відому одиницю або одиниці, що виділяється в мовознавстві, або виділити нову абсолютно особливу одиницю. Також необхідно вирішити, чи будуть одиниці перекладу виділятися в одній з мов, що

беруть участь в процесі перекладу, або вони будуть являти собою відношення між відрізками текстів оригіналу і перекладу [43, 280].

П. М. Топер одиницею перекладу називає мінімальну мовну одиницю тексту оригіналу, яка перекладається як одне ціле. Тобто в тексті перекладу не можна виявити одиницю мови перекладу, яка б відтворювала значення складових частин даної одиниці, якщо такої не існує [48, 187].

Л. С. Бархударов, виходячи з того, що під одиницею перекладу мають на увазі одиницю початкового тексту, котрій може бути знайдена відповідність в тексті перекладу, але складові частини якої окремо не мають відповідностей в тексті перекладу, вважав, що в якості такої одиниці може виступати одиниця будь-якого мовного рівня [4, 175].

Ж.-П. Віне і Ж. Дарбельне під одиницею перекладу розуміли «найменший сегмент повідомлення, в якому зчеплення знаків таке, що їх не можна переводити окремо» [61, 113].

В. Н. Комісарів виходить з того, що перекладач ділить текст оригіналу на якісь відрізки і приступає до перекладу чергового відрізка тільки після перекладу попереднього. Проблема полягає у визначенні величини таких відрізків. На думку автора, такі відрізки будуть неоднаковими для різних мов і різних видів перекладу. Величина такої одиниці визначається тим, що в ній міститься вся інформація, необхідна для визначення структури відповідного речення у перекладі [24, 186].

Л. А. Черняховская пропонує інший підхід до перекладу тексту – виділення в ньому тієї інформації, яка становить його зміст (якщо одне слово вихідного мови містить масу різноманітної інформації, ця ж інформація може бути представлена і цілим абзацом в мові перекладу, особливо якщо хоча б частина її вимагає в мові перекладу докладної експлікації). Відповідно до цього підходу Л. А. Черняховская стверджує, що «об'єктом перекладу повинні бути не ті чи інші знаки мови, а якісно різноманітна експліцитно і імпліцитно інформація тексту мови оригіналу». «Виділення в тексті її якісно різноманітних

складових, незалежно від того, фонемой або абзацом вони представлені, і дасть нам одиниці перекладу» [51, 28].

Перекладацькі трансформації є основою більшості прийомів перекладу. Л. С. Бархударов визначає перекладацькі трансформації – це «ті чисельні і якісно можливі перетворення, які виконуються для досягнення перекладацької еквівалентності перекладу, не дивлячись на розбіжності в формальних і семантичних системах двох мов»[4, 31].

Що стосується поділу трансформацій на види, то існує досить багато різних точок зору, проте більшість дослідників поділяють думку, що всі перекладацькі трансформації поділяються на лексичні, граматичні та змішані (або комплексні).

А. М. Фитерман і Т. Р. Левицька виділяють три типи перекладацьких трансформацій:

- Граматичні трансформації. Сюди відносяться такі прийоми: перестановки, опущення і додавання, перебудови і заміни речень.
- Стилiстичні трансформації. До даної категорії можна віднести такі прийоми, як синонімічні заміни і описовий переклад, компенсація і різні види замін.
- Лексичні трансформації. Тут йдеться про заміну і додавання, конкретизації і генералізації речень, а також про опускання [51, 325]

Український перекладознавець В. І. Карабан розрізняє п'ять основних видів граматичних трансформацій: 1) пермутація (перестановка); 2) субституція (заміна); 3) додавання; 4) вилучення; 5) комплексна трансформація [17, 19].

Перестановка або зміна порядку слів, фраз і слів у реченні. Транспозиція слів і фраз може бути викликана різними причинами: різниця у прийнятому порядку слів у оригінальному тексті та тексті перекладу, наявність або відсутність наголосу, різниця в засобах комунікативного синтаксису. Говорячи про порядок слів, його зміна насправді означає перестановку не стільки слів, скільки частин речення. При перекладі з англійської на українську мову

необхідно змінювати порядок слів, оскільки в англійській мові порядок слів фіксований, тоді як в українській мові він відносно вільний [37, 30].

Іноді у процесі перекладу є необхідність опущення слова в одному реченні і додавання його у іншому. Також зустрічається зміна порядку розташування частин складного речення – головного та підрядного речень. Окремі речення у тексті також можуть бути підвернені перестановці [4, 192]. Перестановка речень використовується для збереження семантичної та комунікативної рівноваги всього речення. Перестановка речень не є необхідністю, однак іноді допомагає надати відповідне значення, вказати на послідовність дій чи подій [37, 31].

Перестановки як вид перекладацької трансформації зустрічаються досить часто, проте, зазвичай вони поєднуються з різного роду граматичними і лексичними замінами. Щоб відповідати вимогам граматичної системи мови перекладу, може виникнути необхідність заміни граматичної форми словом. Також часто доводиться замінювати одну частину мови іншою. Найбільш частими замінами цього типу є такі:

а) Англійські іменники із суфіксом *-er*, що позначають виконавця дії, зазвичай замінюються дієсловами. Однак, якщо такий іменник позначає професію людини, замінювати його не рекомендується.

б) Заміна іменників займенниками і навпаки [37, 32].

Л. С. Бархударов до приведених вище замін частин мови додає: заміну прикметника іменником; заміну віддієслівного іменника дієсловом; заміну прикметника іменником [4, 195].

Серед замін членів речення найчастіше зустрічається заміна об'єкта суб'єктом або навпаки. Подібна заміна використовується при перекладі англійських пасивних конструкцій [37, 33]. При цьому підмет англійської мови при перекладі може виступати додатком на початку речення, а форма пасивного стану дієслова замінюється активним [4, 198]. Досить розповсюдженою є заміна підмета обставиною. Зазвичай така трансформація

відбувається лише при наявності у реченні підмета вираженого іменником або словосполучення яке позначає час. Під час такої заміни перехідне дієслово замінюється неперехідним або дієсловом пасивного стану, що зустрічається значно рідше. Нерідко підмет замінюється обставиною місця. Слід мати на увазі, що в багатьох випадках подібна перебудова обумовлюється з міркувань не граматичного, а стилістичного порядку [4, 200].

Синтаксичні заміни складного речення поділяються Л. С. Бархударовим на 5 видів [4, 202]:

1) Заміна простого речення складним.

Структура простих речень англійської мови включає вторинну предикацію, створену різними частковими та інфінітивними конструкціями. Натомість українські прості речення мають лише один предикативний центр. Це призводить до необхідності заміни українських складених речень простими реченнями оригінального тексту. Іноді декілька простих речень можуть об'єднуватися, щоб утворити одне просте чи складене речення у мові перекладу [37, 34].

2) Заміна складного речення простим.

Довге і синтаксично ускладнене речення, що містить вторинну предикацію, може бути перекладене кількома простими реченнями. До такої трансформації часто доводиться вдаватися при перекладі англійських газетно-інформаційних повідомлень, для яких характерне вживання довгих речень з численними додатковими або прикметниковими зворотами. Іноді при перекладі доводиться одночасно вдаватися до членування і об'єднання речень. Це необхідно для досягнення смислової і синтаксичної рівноваги речень [4, с. 204].

3) Заміна головного речення підрядним і навпаки.

4) Заміна підрядного сурядним і навпаки.

Речення в українській та англійській мовах з'єднуються за допомогою сурядних та підрядних зв'язків, однак для кожної з них характерна перевага

однієї з конструкцій. Тому при перекладі відбувається заміна одного зв'язку іншим [4, 206].

5) Заміна союзного типу зв'язку безсполучниковим і навпаки.

У перекладі може бути використаний інший тип синтаксичного зв'язку замість того, що використовується в оригінальному тексті. Підпорядкування частіше використовується в англійській мові, оскільки підпорядковані слова в англійській мові досить розмиті в семантичному відношенні, тоді як в українській мові вони досить точно визначають характер семантичного зв'язку між реченнями [37, 35].

Іноді виникають граматичні причини для додавання нових слів: це трапляється, коли якесь значення виражається граматично в оригінальному тексті, тоді як у тексті перекладу немає можливості його граматично виразити. Перекладений варіант тексту відновлює повну структуру оригінального речення, деякі елементи якого можуть лише матися на увазі, а не виражатися письмово. Використовуючи додавання, слід бути дуже обережним, додаючи лише те, що дійсно слід додати. Це вимагає гарних знань граматики та глибинної та поверхневої структури як мови оригіналу, так і мови перекладу та вміння аналізувати семантичні та прагматичні аспекти тексту [37, 36]. Оскільки поверхнева структура речень відрізняється у різних мовах, тому при перекладі опущені слова мови оригіналу підлягають відновленню. Л. С. Бархударов називає ще одну причину для використання додаткових елементів – перебудова структури речення. Наприклад, додавання підмету при перекладі безособового речення або пасивної конструкції [4, 224].

Опущення рідко буває структурно обов'язковою, вона, як правило, викликане стилістичними міркуваннями і стосується граматичної надмірності в мові оригіналу та не прийнятої в мові перекладу. Типовим прикладом такої надмірності є використання синонімічних пар англійською мовою [37, 37]. Найчастіше опущення використовується задля скорочення загального обсягу тексту шляхом усунення надлишкових елементів. Перекладач може вводити у

текст пояснювальні фрази для більшої ясності через що текст перекладу значно збільшується. Ще одним випадком доцільного використання опущення є надмірна конкретність притаманна мові оригіналу. Виражається це використанням чисельників, мір ваги тощо [4, 230].

Я. І. Рецкер, навпаки, називає лише два типи трансформацій.

- Граматичні трансформації у вигляді заміни частин мови або членів речення.

- Лексичні трансформації полягають в конкретизації, генералізації, диференціації значень, антонімічного перекладу, компенсації втрат, що виникають в процесі перекладу, а також в смисловому розвитку і цілісному перетворенні. Всі лінгвісти заявляють про те, що розподіл трансформацій на типи і види – це умовність. Пов'язано це з тим, що деякі трансформації практично не зустрічаються поза поєднання з іншими трансформаціями, тобто в чистому вигляді [42, 156].

Концепція В. Н. Комісарова зводиться до таких видів трансформацій, як лексичні, граматичні та комплексні. Говорячи про лексичні трансформації, він називає транслітерацію, перекладацьке транскрибування, калькування, деякі лексико-семантичні заміни. Як граматичні трансформації виступають буквальний переклад (або синтаксичне уподібнення), граматичні заміни (заміни членів речення, форм слова, частин мови) і членування речень. Комплексні трансформації також можна назвати лексико граматичними. Сюди відносяться описовий переклад, антонімічний переклад та компенсація [24, 138]

Приєм лексичного додавання використовується при введенні додаткових слів, які обумовлені відмінностями в структурі та розмірі речення, стислі англійські речення вимагають більш розгорнутого вираження думки. [71].

Приєм опущення полягає в опущенні певних частин оригіналу при перекладі, відмові від надлишку слів, значення яких легко відновлюється завдяки контексту. Також цей прийом дозволяє скоротити об'єм тексту

перекладу шляхом опущення певних елементів, коли це не перешкоджає розумінню суті висловлювання [54, 150].

В. Н. Комісаров визначає прийом смислового розвитку (модуляція) як «зміну слова або словосполучення ИЯ одиницею ПЯ, значення якої логічно визначається із значення похідної одиниці» Дуже часто значення співвідносних слів пов'язані причинно-наслідковими відносинами (для передачі одного і того ж змісту засобами іншої мови предмет може бути замінений його ознакою, процес предметом, ознака предметом або процесом і т. д.) [24, 177].

Антонімічний переклад нерідко буває якщо не єдиним, то найбільш зручним прийомом передачі смислового і стилістичного значення багатьох виразів. За твердженням В. Н. Комісарова, сутність прийому антонімічного перекладу полягає в використанні в перекладі слова або словосполучення, що має значення, протилежне значенню відповідного англійського слова, або словосполучення, вжитого в оригіналі. Причиною використання антонімічного перекладу може бути асиметрія лексико-семантичних систем двох мов, у сучасній англійській мові для утворення антонімів широко використовуються негативні приставки, велика кількість англійських фразеологічних одиниць перекладається тільки при використанні поняття з протилежним значенням [24, 357].

Цілісне перетворення є різновидом смислового розвитку. Прийом цілісного перетворення можна визначити як перетворення окремо взятого слова з мовної ланцюга, а часом і цілого речення. Перетворення відбувається не за елементами, а цілісно і тому зв'язок між внутрішньою формою одиниць мови і мови перекладу не простежується [71].

Компенсація – це метод перекладу, при якому елементи значення, втрачені при перекладі одиниці мови оригіналу, передаються в тексті перекладу якимось іншим способом, і не обов'язково в тому самому місці тексту, що і в оригіналі. Таким чином втрачений зміст поповнюється («компенсується»), і, загалом, зміст оригіналу відтворюється з більшою повнотою. Водночас

граматичні засоби оригіналу часто замінюються лексичними та навпаки [24, 185].

Переклад складно уявити без граматичних трансформацій. Загальновідомо, що мови відрізняються своєю граматичною структурою і це призводить до необхідності внесення деяких граматичних змін під час перекладу будь-якого тексту.

Граматичні трансформації полягають у перетворенні структури речення в процесі перекладу відповідно до норм мови на яку перекладається текст. Перетворення може бути повним або частковим, залежно від того, повністю чи частково змінюється структура речення. Зазвичай при заміні основних членів речення відбувається повна трансформація, якщо замінюються лише другорядні члени – часткова. Окрім заміни речень, частини мови також можуть бути замінені. Найчастіше все це відбувається одночасно [37, 30].

В. Н. Комісаров до найчастіше вживаних граматичних трансформацій відносить синтаксичне уподібнення, членування речень, об'єднання речень, граматичні заміни (частини мови, форми слова, члена пропозиції).

Синтаксичним уподібненням називається спосіб перекладу при якому синтаксична структура оригіналу замінюється аналогічною структурою мови перекладу. Такі трансформації застосовуються лише при наявності подібних структур у мові оригіналу та мові перекладу. При використанні синтаксичного уподібнення кількість мовних одиниць у реченні до і після перекладу може збагатися, але частіше опускаються артиклі або службові елементи речення, а також відбуватися зміни морфологічних форм і деяких лексичних одиниць [24, 178].

Членуванням речень називають спосіб перекладу при якому синтаксична структура речення мови оригіналу замінюється двома або більше предикативними структурами мови перекладу. Трансформація шляхом членування речень у процесі перекладу перетворює одне просте речення на

одне складне або одне просте чи складне речення перетворює на два або більше самостійних речень мовою перекладу [24, 179].

Об'єднанням речень називають спосіб перекладу при якому синтаксична структура оригіналу змінюється за рахунок об'єднання двох простих речень у одне складне [24, 180].

Граматичними замінами називають спосіб перекладу при якому граматична одиниця оригіналу перетворюється на граматичну структуру мови перекладу. Будь яка граматична одиниця може бути замінена (частина мови, член речення або речення). Граматична заміна передбачає повну заміну початкової граматичної структури мови оригіналу на граматичну структуру мови перекладу з подібним граматичним значенням [24, 180].

А. Д. Швейцер граматичні перетворення класифікував наступним чином:

1) поєднання речень – спосіб перекладу, при якому синтаксична структура речення в оригіналі трансформується шляхом об'єднання двох простих речень в одне складне;

2) артикуляція речення – метод перекладу, при якому синтаксична структура речення в оригіналі трансформується у дві або більше предикативних структур мови на яку перекладають;

3) додавання граматизованих одиниць, наприклад, сполучники, займенники тощо;

4) пропуск граматизованих елементів [53, 180].

1.4 Критерії якості перекладу

Якість перекладу науково-технічної літератури значною мірою залежить, по-перше, від особливостей цього виду літератури, по-друге, від рівня мовної та загальної технічної та наукової підготовки особи, яка займається перекладом. Перекладач наукової і технічної літератури повинен добре володіти не тільки відповідним рівнем мови і тематикою перекладу, а і науковим мисленням, логічними категоріями.

У своїй праці В. Н. Комісарів приводить систему критеріїв, засновану на градації помилок:

1) помилки, сильно спотворюють зміст оригіналу (вказують на іншу ситуацію, зміну мети комунікації, дезінформацію рецептора перекладу);

2) помилки, що не порушують єдиного сенсу, але призводять до його підміни (неточна передача окремих слів або складових частин оригіналу);

3) помилки, що не порушують єдиного сенсу, але змінюють стилістичні особливості оригіналу;

4) порушення норм мови перекладу, які свідчать про недостатній рівень володіння мовою [24, 227].

Виходячи з цього встановлюється, що помилка першого типу знижує оцінку перекладу «на один бал, другого – на пів бала, помилки третього і четвертого типу враховуються тільки за умови їх регулярності і повторюваності у ході тексту і за сукупністю знижують оцінку також на пів бала»[24, 228].

Незважаючи на розробленість і чіткість, такий спосіб оцінки можна застосовувати тільки до текстів навчального характеру, оскільки при оцінюванні підсумкової метою є не виставлення навчальної оцінки, а визначення рівня відповідності перекладу оригіналу за змістом, прагматикою і ціллю комунікації [24, 228].

Велика кількість людей оцінює якість перекладу, намагаються виявити та структурувати помилки та аналізують результати перекладацької діяльності. Сукупність вимог висуває до перекладу називають нормою перекладу. Саме через відповідність нормам перекладу визначається його якість [24, 228].

Я. І. Рецкер висуває 2 вимоги до перекладу науково-технічної літератури: переклад повинен бути точним, тобто передавати саме те, що міститься в оригіналі; в перекладі повинна бути ясність і чіткість - незалежно від ступеня ясності першотвору. З цього також випливає можливість виявлення основних конкретних закономірностей перекладу наукової і технічної літератури, що забезпечують основну задачу перекладу - ясну і чітку інформацію [41, 33].

Якість перекладу визначається ступенем змістовної подібності перекладу до оригіналу тексту, жанрово-стилістичною ідентичністю та прагматичними факторами. Тому В. Н. Комісаров визначає 5 видів нормативних вимог до перекладу [24, 229]:

1. Норма еквівалентності перекладу.
2. Жанрово-стилістична норма перекладу.
3. Норми перекладацької мови.
4. Прагматичні норми перекладу.
5. Конвенціональні норми перекладу.

На думку В. С. Виноградова, під еквівалентністю слід розуміти «збереження змістовної, смислової, семантичної, стилістичної і функціонально комунікативної інформації на одному рівні, що міститься в оригіналі і перекладі» [7, 18].

А. Д. Швейцер вважає, що головним в перекладі є комунікативна еквівалентність, яка спирається на інваріантний комунікативний ефект тексту оригіналу і перекладу. Комунікативна еквівалентність передбачає збереження функціональних доміант вихідного тексту в перекладі. Якщо комунікативна еквівалентність поширюється на семантичний і прагматичний рівні і доповнюється функціональною, можна говорити про повну еквівалентність. Однак А. Д. Швейцер зазначає, що повна еквівалентність є скоріше ідеалізованим конструктом і реально досяжна тільки в разі простих текстів з вузьким діапазоном функціональних характеристик і в відносно не складних, комунікативних умовах. Набагато частіше зустрічається часткова еквівалентність, що реалізується на одному з рівнів і частково або повністю відсутня на інших [53, 164].

У Я. Й. Рецкера поняття еквівалентності поширювалось лише на відношення між мікроодинаціями тексту, а не на міжтекстові відношення. При цьому еквівалент розумівся як постійний рівнозначний відповідник, який, як правило, не залежав від контексту [41, 58].

Комунікативна еквівалентність (яку називають також текстовою та перекладацькою еквівалентністю) визначається Г. Йегером як відношення між текстами, котре існує в тих випадках, коли обидва тексти співпадають за своєю комунікативною цінністю, або, інакше кажучи, здатні викликати однаковий комунікативний ефект. Останній розуміється як передача адресату певного мисленнєвого змісту. Іншими словами, комунікативна еквівалентність – це відношення між текстом вихідною мовою і текстом мовою перекладу, котре виникає в тих випадках, коли при переході від оригіналу до кінцевого тексту зберігається або залишається інваріантною початкова комунікативна цінність тексту [61].

В. Н. Комісарів сформулював теорію рівнів еквівалентності, згідно з якою в процесі перекладу встановлюються відносини еквівалентності між відповідними рівнями оригіналу і перекладу: 1) рівень мети комунікації, 2) рівень опису ситуації, 3) рівень висловлювання, 4) рівень повідомлення, 5) рівень мовних знаків [23, 118].

Жанрово-стилістичну норму перекладу В.Н. Комісарів визначає як вимогу відповідності перекладу домінантної функції і стилістичних особливостей, типу тексту, до якого належить переклад. Вибір такого типу визначається характером оригіналу, а стилістичні вимоги, яким повинен відповідати переклад – це нормативні правила, що характеризують тексти аналогічного типу в мові перекладу. Жанрово-стилістична норма багато в чому визначає як необхідний рівень еквівалентності, так і домінантну функцію, забезпечення якої складає основну задачу перекладача і головний критерій оцінки якості його роботи. В.Н. Комісарів підкреслює, що нормативні вимоги до якості перекладу мають сенс лише по відношенню до певного типу текстів і певним умовам перекладацької діяльності [24, 229].

Норму перекладацької мови можна визначити як вимогу дотримання правил і особливостей перекладних текстів. Ці особливості реалізуються перекладачами інтуїтивно в процесі їх практичної діяльності [24, 230].

В. Н. Комісаров визначає прагматичну норму перекладу, як вимогу забезпечення прагматичної цінності перекладу, яка не вимагає дотримання усіх норм еквівалентності перекладу. Вирішуючи певну задачу перекладач може повністю або частково відмовитись від норм перекладу та замінити форму передачі змісту оригіналу [24, 231].

Конвенціональна норма перекладу ж навпаки вимагає від перекладача максимальну близькість тексту перекладу до оригіналу і реалізується шляхом виконання всіх або деяких вимог перекладацьких норм. Конвенціональна норма перекладу залишається незмінною протягом тривалого періоду часу і визначає загальний підхід перекладача до своєї роботи, ступінь його прагнення до досягнення максимальної еквівалентності [24, 232].

В. Н. Комісаров до ступенів якості перекладу відносить:

- Адекватний переклад, який точно передає зміст оригіналу та його стиль.
- Буквальний переклад (дослівний), при якому перекладається кожне слово окремо без урахування зв'язків з іншими словами.
- Еквівалентний переклад, що відтворює зміст оригіналу на одному з рівнів еквівалентності.
- Точний переклад, при якому відтворюється лише предметно-логічна частина змісту.
- Вільний переклад – переклад, виконаний на низькому рівні еквівалентності [24, 148].

Обов'язковою вимогою до адекватного перекладу є правильний аналіз граматичної структури англійського речення, правильне визначення труднощів перекладу та побудова речень у тексті перекладу відповідно до мовних норм та жанру перекладу.

Переходячи від загальних критеріїв оцінки безпосередньо до критеріїв, які необхідно враховувати при написанні науково-технічного документа певного стилю виділяють наступне:

- 1) прозорість (зрозумілість) або відтворення в перекладі термінів та понять методом підбору аналогів і еквівалентів в мові перекладу;
- 2) точність перекладу визначень і назв;
- 3) смислова еквівалентність перекладу оригіналу;
- 4) спотворення смислового змісту оригіналу;
- 5) спотворення стилістичної специфіки оригіналу;
- 6) відсутність орфографічних і граматичних помилок;
- 7) відповідність синтаксису правилам мови перекладу і відповідність його оригіналу;
- 8) семантична правильність (без будь-яких упущень і доповнень);
- 9) збереження і відтворення в перекладі прагматичного аспекту оригіналу [68].

Вирішуючи певну прагматичну задачу технічного перекладу, фахівець займається дотриманням основних аспектів перекладацьких норм, що в свою чергу не дозволяє досягти максимальної можливої еквівалентності через допущення вищеописаних помилок. Дотримання всіх нормативних правил, крім норми еквівалентності, носить більш загальний характер і є само собою зрозумілим, а ступінь вірності оригіналу виявляється змінною величиною, яка найбільшою мірою визначає рівень професійної кваліфікації перекладача і оцінку якості кожного окремого перекладу.

Висновки до 1 розділу

Підсумовуючи вищесказане, можна сказати, що головною особливістю перекладу науково-технічних текстів є, з одного боку стислість, лаконічність, логічність, а з іншого боку – повний виклад матеріалу.

Текст – це відтворення мовного процесу, у вигляді письмового документу, що складається з назви і ряду висловлювань, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного та логічного зв'язку, що має певний моральний характер, прагматичну установку і літературно оброблене певним чином.

Лексика – це один з аспектів, який повинен бути врахований при перекладі науково-технічних текстів. Цей вид тексту відрізняється від інших великою насиченістю і концентрацією спеціальних термінів, а також наявністю лексичних і синтаксичних конструкцій. Саме термінологічна лексика дозволяє зберігати точність, лаконічність при перекладі спеціалізованих текстів. Термін несе основне смислове, інформаційне навантаження, тому він повинен бути однозначний.

До граматичних одиниць мови відносять слово, словосполучення і речення, а також ті засоби які використовують для втілення, організації і диференціації цих одиниць (закономірності сполучуваності граматичних одиниць, порядок розташування граматичних одиниць по відношенню один до одного). До основних одиниць синтаксису відноситься словосполучення і речення.

У науково-технічних текстах широко вживаються складносурядні і складнопідрядні речення, інфінітивні, дієприкметникові і герундіальні звороти. У текстах такого виду переважають також пасивні, безособові і невизначено-особові речення. Тому багато при перекладі залежить від правильної побудови речення. Необхідно враховувати те, що англійська та українська мови відрізняються граматично і структурно, що передбачає певні розбіжності.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ АНГЛОМОВНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕКСТІВ

2.1 Структурні особливості та способи перекладу англomовних психологічних терміносполучень на українську мову

Аналіз структурних особливостей психологічних термінів дозволяє виявити наступні моделі: однокомпонентні терміни, двокомпонентні терміни, трикомпонентні конструкції, багатоконпонентні конструкції.

Для перекладу термінологічних словосполучень слід детально розглянути специфіку найпоширеніших конструкцій. У психологічній терміносистемі найбільшу кількість термінів становлять іменникові структури, це три четверті від усього складу термінів.

Іменникові словосполучення утворюють найчисленнішу групу підрядних словосполучень у якій один з елементів домінує синтаксично. Незалежно від складності структури її завжди можна поділити на головне слово (ядро) та модифікатор, який впливає на значення головного слова.

Базова структура іменникового словосполучення з іменником в ролі ядра включає чотири основні компоненти, два з яких є необов'язковими. Детермінантом зазвичай виступають прикметники (*a bad feeling* – погане почуття), іменники, займенники (*their suffering* – їх страждання), прислівники (*the above examples* – наведені вище приклади), дієприкметники недоконаного виду, а також детермінанти та іменники присвійного відмінку (*person's hurt* – людська біль, *this behaviour* – ця поведінка). Постмодифікаторами виступають підрядні речення, дієприкметникові звороти, інфінітиви та інфінітивні звороти, прийменникові фази, прикметники та прикметникові звороти.

Структури типу іменник + іменник виражають багато різних значень і не мають чіткого критерію для визначення, яке саме значення реалізується у конкретній ситуації.

Що стосується термінів побудованих за моделлю іменник + іменник, то вони перекладаються переважно, як: складний термін, у якому лексичні компоненти змінюють свої місця (*individual's disposition* – схильність індивіда, *superiority feeling* – почуття переваги, *reality level* – рівень реальності); як складний термін, у якому англійський відповідник іменника змінюється іменниково-прийменниковою конструкцією (*shock therapy* – шокова терапія, *school psychologist* – шкільний психолог), або іменник замінюється словосполученням з тотожним значенням (*vocabulary test* – тест словникового запасу, *anxiety tolerance* – здатність переносити тривожність).

Найпоширенішою є конструкція прикметник + іменник. У такому словосполученні основним словом виступає іменник, а прикметник указує на ознаку поняття, названого іменником. До складу таких термінологічних словосполучень входять найчастіше відносні прикметники, що поєднуються з іменниками мовними та запозиченими. Такі словосполучення перекладаються:

– складним терміном подібної структури (*psychotic disorder* – психотичний розлад, *emotional pain* – емоційний біль);

– складним терміном, де відповідником прикметника виступає іменник (*schedule reinforce* – підкріплюваний стимул, *public opinion* – суспільна думка);

– складним терміном, де прикметник перекладається словосполученням відповідником прикметника (*token economy* – жетонна система винагороди, *superior intelligence* – інтелект вище норми);

– складним терміном, де відповідником прикметника виступає дієприкметник теперішнього часу (*releasing stimulus* – ключовий подразник).

Досить часто зустрічаються прикметниково-іменникові словосполучення, які ускладнюються прийменником. Вони не викликають труднощів при перекладі, і на українську мову перекладаються простим словосполученням (наприклад, *order of merit* – ранговий порядок, *psychology of religion* – психологія релігії), або прийменниковим словосполученням (наприклад, *escape from reality* – втеча від реальності, *flight into illness* – втеча у хворобу).

Зустрічаються також словосполучення дієприкметника з іменником, які перекладаються, як правило, граматично еквівалентними конструкціями.

Трикомпонентні конструкції. Двокомпонентні термінологічні словосполучення стають основою для творення складніших термінів, тобто родову назву змінено на видову. Так утворено більшість тричленних термінологічних конструкцій. У психологічній термінології також є конструкції котрі складаються з трьох компонентів. Найпоширенішою моделлю є іменник + прикметник + іменник.

Існує два основних способи перекладу цієї моделі:

– означувальний іменник та прикметник міняються місцями з іменником (*age-equivalent scale* – шкала вікових еквівалентів);

– прикметник з іменником замінюються словосполученням, із збереженням вихідної структури (*alternate response test* – тест з альтернативними варіантами відповіді, *therapy behavior psychologist* – психолог, який вивчає поведінку).

Наступною йде модель прикметник + прикметник + іменник. Останьому компоненту цієї моделі (іменнику) пидбирається відповідник на українській мові, а перці два компоненти (прикметник + прикметник) перекладаються як:

– прикметник і прикметник (наприклад, *hierarchical multiple regressions* – ієрархічні множинні регресії, *psychodynamic psychotherapeutic process* – психодинамічний психотерапевтичний процес);

– іменник та іменник (*test sentence repetition* – тест на повторення речень).

Багатокомпонентні терміни. Ці терміни складаються з чотирьох чи більше компонентів і перекладаються дослівно за допомогою слів і виразів української мови, або перекладаються описовим методом (наприклад: *cognitive process of personality psychology* – пізнавальний процес психіки особистості; *method of equal appearing intervals* – метод суб'єктивно рівних інтервалів; *scaling multiple aptitude battery* – набір тестів для багатосторонньої оцінки здібностей).

Широко розповсюджена проблема неправильного формулювання – розуміння термінології. При частому використанні психологічних і психіатричних терміносполучень в повсякденному житті спотворюється чи спрощується їх значення. Це пов'язано з неправильним використанням терміносполучень. Наукові терміносполучення постійно змінюються, уточнюються для легшого їх розуміння, а у загальному вжитку термінам та терміносполученням нав'язують помилкове визначення в рамках псевдонаукових ярликів.

Ще однією проблемою при перекладі є множинна відповідність. Розглянемо наступний приклад – словосполучення *behavioural intervention*. На українську мову воно двома способами: *поведінкове втручання* та *поведінкова інтервенція*. Ці варіанти перекладу зафіксовані у психологічній літературі. Ще одним варіантом перекладу є «корекція поведінки». Цей термін зустрічається в ролі переказного еквівалента словосполучення *intervention for challenging behaviour* – *корекція відхилень у поведінці*.

При виборі варіанту перекладу перекладач повинен прагнути до створення точних, максимально прозорих терміносполучень, що виключають виникнення множинних відповідностей в мові перекладу. Перекладачеві слід проводити аналіз функціонування слів в науковому дискурсі, зокрема аналізувати семантико-синтаксичні зв'язки (сполучуваність) окремих компонентів терміносполучення, її синтаксичну валентність. Це дозволить виявити розбіжність понять, які позначаються подібними словосполученнями, та відобразити в перекладі.

2.2 Структурні особливості англomовних речень

Граматична структура психологічних текстів є дуже різноманітною. Для інструкцій характерними є використання речень з однорідними членами.

Biophysical therapists treat mental disorders mainly with tranquilizers, antidepressants, sleeping pills, and other drugs. – Біофізичні терапевти лікують

психічні розлади переважно транквілізаторами, антидепресантами, снодійними та іншими препаратами.

People reveal their education, intellectual skills and interests, and ethic, regional, or national backgrounds through verbal communication. – Люди розкривають свою освіту, інтелектуальні вміння та інтереси, а також етичні, регіональні чи національні особливості шляхом словесного спілкування.

Harmony among individuals is sparked by personal characteristics of genuineness, caring, trust, empathy, and respect. – Гармонія серед людей викликається особистими характеристиками щирості, турботи, довіри, співпереживання та поваги.

Над простими реченнями домінують складні з сурядним та підрядним зв'язком. Нерідко зустрічаються складні речення з вбудованими складними підметами та складними присудками.

The physician supposed the symptoms of the disease to disappear after taking psychotropic drug. – Лікар припустив, що симптоми захворювання зникають після прийому психотропного препарату.

The psychologist considered the encephalogram to be normal. – Психолог вважав, що енцефалограма є нормальною.

Before you've even found out what the other person does for a living or where they're from, you've established a feeling of mutual connection. – Ви ще навіть не знаєте, чим займається ця людина або звідки вона родом, але між вами вже встановився міцний зв'язок.

Parents appear to need a great deal of support so that they do not reject the child because he or she seems to be rejecting them. – Здається, що батьки потребують значної підтримки, щоб вони не відштовхували дитину, оскільки вона, може відштовхнути їх.

Individuals suffering from "psychological disorders" or deep-rooted "personality disorders" are likely often to come from confusing, manipulative, dishonest, or even violent families in childhood. – Особи, які страждають на

"психологічні розлади" або глибоко вкорінені "розлади особистості", найчастіше походять із заплутаних, маніпулятивних, нечесних або навіть жорстоких сімей у дитинстві.

2.3 Способи перекладу психологічних текстів на рівні речень з англійської мови на українську

Під час аналізу психологічних текстів та статей були виявлені граматичні трансформації заміни активного стану пасивним чи навпаки. У якості прикладів розглянемо наступні речення.

Sadism and psychopathy are associated with other traits, such as narcissism and Machiavellianism. – Садизм і психопатія також пов'язані з іншими рисами особистості, як-от нарцисизм і макіавеллізм.

Словосполучення пасивного стану *sadism and psychopathy are associated with* перекладається словосполученням активного стану *садизм і психопатія пов'язані з*.

Many who harm, torture or kill will be haunted by the experience. – Ті, хто шкодив, катував або вбивав, часто страждають від цього всю решту життя.

This phenomenon is called "do-gooder derogation". – Це явище має назву "покарання добродійця".

A more generous player will be seen by others as a preferable collaborator. – Більш щедрого гравця сприйматимуть як кращого співучасника.

Disturbed individuals were imprisoned, sometimes locked in chains, or sent to dismal institutions called insane asylums. – Порушників саджали у в'язницю, іноді замикали в кайдани або відправляли в похмурі установи, які називали притулками для божевільних.

Participants were asked to study up to five faces displayed on a screen for varying lengths of time to a maximum of four seconds. – Учасникам було запропоновано вивчити до п'яти облич, що відображаються на екрані протягом різного періоду часу, максимум до чотирьох секунд.

Children with mental illness must be evaluated and treated by specialists in the mental health field as early in their disease process as possible. – Діти з психічними захворюваннями повинні проходити обстеження та лікування у спеціалістів у галузі психічного здоров'я якомога раніше на початку їхнього захворювання.

Everyday sadists are drawn to violent computer games. – Їх тягне до жорстоких комп'ютерних ігор.

Окрім заміни пасивної конструкції *sadists are drawn* активною *їх тягне* даний приклад демонструє як в залежності від контексту одна частина мови замінюється іншою. Іменник (*everyday*) *sadists* замінюється займенником *їх*.

З метою адекватного перекладу змісту іншомовного тексту перекладачі вдаються до різноманітних трансформацій, які повністю або частково змінюють структуру речень оригіналу.

При перекладі нерідко має місце також явище перестановки головного й підрядного речення.

We know that to digest the different types of food, the digestive system produces various juices. – Ми знаємо, що травна система виробляє різні соки для травлення різних видів їжі.

In the field of relationship psychology, most research has focused on how people feel about each other. – Більшість досліджень у галузі психології стосунків зосереджені на ставленні людей одне до одного.

Looking inside our body gives greater clues. – Ключ до розгадки можна отримати, зазирнувши всередину організму.

Серед прикладів застосування граматичної трансформації -додавання (наприклад, головних /другорядних членів речення, службових частин мови сполучників та ін).

Someone who doesn't imperil your body or wallet can still threaten your social status. – І якщо він не відчуває загрози своєму фізичному здоров'ю або гаманцю, він може побоюватися, приміром, за свій соціальний статус.

Someone who gets pleasure from hurting or humiliating others is a sadist. – Людину, яка отримує задоволення від болю або приниження іншого, називають садистом.

Early research linking cortisol and personality produced inconsistent results. – Результати ранніх досліджень, в яких автори пов'язали між собою кортизол та особистість, були суперечливими.

The patient had developed exacerbation. – У пацієнта розвинулось загострення хвороби.

Виявлено також трансформацію вилучення в українському перекладі.

Another reason people harm the harmless is because they nonetheless see a threat. – Є й ще одна причина – кривдник може бути переконаним, що загроза існує, навіть коли це не так.

This helps explain otherwise puzzling actions, such as when people harm others who help them financially. – Це пояснює, чому люди іноді шкодять тим, хто допомагає їм матеріально.

I know her to escape negative thought pattern. – Я знаю, що вона уникає негативної думки.

Об'єднання декількох простих речень у складне запобігає нагромадженню та дозволяє урізати об'єм тексту перекладу.

This phenomenon is called “do-gooder derogation”. It can be found around the world. – Це явище має назву “покарання добродійця”, і воно вельми поширене в світі.

Sadists feel other people’s pain more than is normal. And they enjoy it. – Садисти здатні відчувати біль інших, навіть гостріше за багатьох, але на відміну від більшості людей, їм це відчуття подобається.

При перекладі психологічних статей часто зустрічаються граматичні заміни. Зазвичай одна частина мови замінюється іншою.

Humans typically do things to get pleasure or avoid pain. – Люди зазвичай щось роблять, щоб отримати задоволення або уникнути болю.

These are important discoveries because personality – especially the traits of conscientiousness and neuroticism – is strongly associated with our future mental and physical health and longevity. – Усі ці відкриття важливі, оскільки від особистості людини (особливо таких її рис, як сумлінність та невротизм) залежить психічне та фізичне здоров'я і довголіття в майбутньому.

Або просте речення після перекладу може перетворюватися на складне підрядне.

I know her to escape negative thought pattern. – Я знаю, що вона уникає негативної думки.

The physician supposed the symptoms of the disease to disappear after taking psychotropic drug. – Лікар припустив, що симптоми захворювання зникають після прийому психотропних препаратів.

Рідше зустрічається членування.

Children with mental illness must be evaluated and treated by specialists in the mental health field as early in their disease process as possible. – Діти з психічними захворюваннями повинні проходити обстеження та лікування у спеціалістів у галузі психічного здоров'я. Це необхідно/бажано робити якомога раніше, ще на початку захворювання.

Висновки до 2 розділу

У процесі перекладу через свої специфічні характеристики психологічні багатокомпонентні терміни викликають ряд труднощів. З одного боку, переклад термінів вимагає чіткості та точності. З іншого боку, перекладачу потрібно вибрати еквівалентний термін, який відповідає сфері психології. Тому для перекладу багатокомпонентних термінів перекладачеві часто доводиться використовувати не один, а кілька методів перекладу одночасно. У процесі виявилось, що транскрипція є найпоширенішим способом передачі англійської багатокомпонентних термінів українською мовою. Можливо, однією з причин частого використання цього методу перекладу є наявність великої кількості запозичень з латинської та грецької мов англійською. Коли трапляється калькування, використовується поодинокий переклад кожного елемента терміна.

Граматична структура психологічних текстів англійською мовою представлена різноманітністю синтаксичних структур, що включають велику кількість термінологічних груп слів різного типу (атрибутивні, адвербіальні, об'єктні, прийменникові та безприйменникові) та речень, в яких є пасивні конструкції; однорідні структури; інфінітивні, герундіальні, дієприкметникові комплекси; прості розширені речення; складносурядні та складнопідрядні речення; тощо.

Типи граматичних трансформацій при перекладі з англійської мови на українську: перестановка/транспозиція/пермутація, опущення/вилучення, додавання, перебудова (членування, об'єднання) речень; заміна/ субституція частин мови; комплексна трансформація.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищесказане, можна відзначити, що головною особливістю перекладу науково-технічних текстів є, з одного боку стислість, лаконічність, логічність, а з іншого боку – повний виклад матеріалу.

Текст – це відтворення мовного процесу, у вигляді письмового документу, що складається з назви і ряду висловлювань, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного та логічного зв'язку, що має певний моральний характер, прагматичну установку і літературно оброблене певним чином (І. Р. Гальперін).

Науково-технічний текст відрізняється від інших текстів великою насиченістю і концентрацією спеціальних термінів, а також наявністю лексичних і синтаксичних конструкцій. Саме термінологічна лексика дозволяє зберігати точність, лаконічність при перекладі спеціалізованих текстів. Термін несе основне смислове, інформаційне навантаження, тому він повинен бути однозначний, тобто за ним має бути закріплено лише одне встановлене значення.

У процесі перекладу через свої специфічні характеристики психологічні багатокомпонентні терміни викликають ряд труднощів. З одного боку, переклад термінів вимагає чіткості та точності. З іншого боку, перекладачу потрібно вибрати еквівалентний термін, який відповідає сфері психології. Тому для перекладу багатокомпонентних термінів перекладачеві часто доводиться використовувати не один, а кілька методів перекладу одночасно. У процесі виявилось, що транскрипція є найпоширенішим способом передачі англійської багатокомпонентних термінів українською мовою. Можливо, однією з причин частого використання цього методу перекладу є наявність великої кількості запозичень з латинської та грецької мов англійською. Коли трапляється калькування, використовується поодинокий переклад кожного елемента терміна.

До граматичних одиниць мови відносять слово, словосполучення і речення, а також ті засоби які використовують для втілення, організації і диференціації цих одиниць (закономірності сполучуваності граматичних одиниць, порядок розташування граматичних одиниць по відношенню один до одного). До основних одиниць синтаксису відносить словосполучення і речення.

Грамматична структура психологічних текстів англійською мовою представлена різноманітністю синтаксичних структур, що включають велику кількість термінологічних груп слів різного типу (атрибутивні, адвербіальні, об'єктні, прийменникові та безприйменникові)

Для науково-технічних текстів властиво використання складних словосполучень, серед яких найбільш поширеними є підрядний тип зв'язку. У науково-технічному стилі можливі довгі складносурядні та складнопідрядні речення, що просувають високий інформаційний зміст (досить повний та детальний). Речення часто складаються з кількох предикативних структур. Досить часто речення ускладнюються дієприкметниковими фразами, вступними структурами тощо, що збільшує їх потужність.

Науково-технічні тексти характеризується ускладненим синтаксисом, що виражається у використанні ускладнених конструкцій з твором і підпорядкуванням, складності простих речень, обтяжених різними відокремленими зворотами. Тому багато при перекладі залежить від правильної побудови речення.

Англійська та українська мови відрізняються граматично і структурно, що передбачає певні розбіжності у порядку слів і різні змістовні і логічні наголоси.

Типи граматичних трансформацій при перекладі з англійської мови на українську: перестановка/транспозиція/пермутація, опущення/вилучення, додавання, перебудова (членування, об'єднання) речень; заміна/ субституція частин мови; комплексна трансформація.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева И.С. Введение в переводоведение. Санкт-Петербург: Академия, 2004. 333 с.
2. Адмони В.Г. Основы теории грамматики. Москва: Наука. 1964. 107 с.
3. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. Учебное пособие для студентов факультетов и институтов иностранных языков Ленинград: Просвещение, 1979. 303 с.
4. Бархударов Л.С. Язык и перевод: вопросы общей и частной теории перевода. Москва: ЛКИ, 2008. 240 с.
5. Бацевич Ф.С. Основы комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2004. 344 с.
6. Валгина Н.С. Синтаксис современного русского языка. Москва, 2000. 576 с.
7. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва: Изд-во инст-та общего среднего образования РАО, 2001. 431 с.
8. Виноградов В. В. Русский язык (грамматическое учение о слове). Москва: Высшая школа, 1972. 267 с.
9. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва: Наука, 1981. 144 с.
10. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. Київ, 1985. 360 с.
11. Гарбовский Н. К. Теория перевода. Москва: Издательство МГУ, 2004. 541 с.
12. Гузеева К.А., Трошко Т.Г. Английский язык. Справочные материалы. Москва: Просвещение, 1992. 288 с.
13. Дмитриева, Л.Ф. Английский язык. Курс перевода. Ростов на Дону: ИКЦ «МарТ», 2008. 304 с.
14. Докштейн С.Я., Макарова Е.А., Радоминова С.С. Практический курс перевода научно-технической литературы (английский язык). Изд. 3-е, исправл. Москва, Военное издательство, 1973. 448 с.

15. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту: навчальний посібник. Донецьк: Юго-Восток, 2007. 314 с.
16. Казакова Т. В. Практические основы перевода. Санкт-Петербург: Лениздат; Издательство “Союз”, 2002. 320 с.
17. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В.І. Карабан – Вінниця: Нова книга, 2004. – 576 с.
18. Квитко И.С. Термин в научном документе. Львов: Вища школа, 1976. 128 с.
19. Кияк Т.Р. Теорія і практика перекладу. Вінниця: Нова книга, 2006. 240 с.
20. Климзо Б.П. Ремесло технического переводчика. Об английском языке, переводе и переводчиках научно-технической литературы. 2 изд. переработанное и дополненное – Москва: «Р.Валент», 2006. 508 с.
21. Коломієць Л.В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії): монографія. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. 522 с.
22. Колшанский, Г.В. Лингвокоммуникативные аспекты речевого общения. Иностранные языки в школе. 1985. № 1.
23. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. 2-е изд., испр. Москва: Р. Валент, 2011. 408 с.
24. Комиссаров В.Н. Теория перевода. Москва: Высшая школа, 1990. 254 с.
25. Котюрова М.П., Баженова Е.А. Культура научной речи: текст и его редактирование: учебное пособие. Москва: Флинта: Наука, 2008. 280 с.
26. Кудинова Т.А. К вопросу о природе многокомпонентного термина (на примере английского подязыка биотехнологий). Вестник Пермского университета. Российская и зарубежная филология. 2011. №. 2. С. 58-62.
27. Латышев Л.К. Перевод: проблемы теории, практики и методики преподавания. Москва: Просвещение, 1988. 159 с.
28. Лосева Л.М. Как строится текст. Москва, 1980. 512 с.

29. Лукин В.А. Художественный текст: основы лингвистической теории и элементы анализа. Москва: Ось, 1999. 328 с.
30. Матвеева Г.Г. Актуализация прагматического аспекта научного текста. Ростов: Изд-во РУ, 1984. 132 с.
31. Мисуно Е.А., Баценко И.В., Вдовичев А.В., Игнатова С.А. Письменный перевод специальных текстов: учеб. пособие. Москва: ФЛИНТА: Наука, 2013. 256 с.
32. Мисуно Е.А., Шаблыгина И.В. Перевод с английского языка: практикум : учеб. пособие. Минск: Аверсэв, 2009. 255 с.
33. Мурзин, Л.Н. Текст как интерпретация текста. Выбор и организация текстового материала в системе профессионально-ориентированного обучения. Пермь, 1985. 386 с.
34. Науменко Л.П. «Текст» – «Диалог» – «Дискурс»: до розмежування понять. Київ: Вид. дім Дмитра Бурого, 2005. Мовні і концептуальні картини світу, вип. 18, кн. 2 – С. 3–8.
35. Нелюбина Ю.А. Кинотекст в кругу смежных понятий. Гуманитарный вектор. 2014. №4. С. 26-29.
36. Пастрик Т.В. Концептуальна модель продуктивного білінгвізму перекладача. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка. 2006. Т. 8. Вип. 2. С. 141–148.
37. Петрова О.В. Введение в теорию и практику перевода. Нижний Новгород: НГЛУ им. Н.А.Добролюбова, 2001. 51 с.
38. Пронина Р.Ф. Перевод английской научно-технической литературы. Москва: Высшая школа, 1996. 145 с.
39. Пумпянский А.Л. Введение в практику перевода научной и технической литературы на английский язык. Москва: Книга по Требованию, 2012. 302 с.
40. Пьянкова Т. М. ABC переводчика научно-технической литературы. Москва: Летопись, 1994. 412 с.

41. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводоведческая практика. Москва: Высшая школа, 1974. 228 с.
42. Рецкер Я.И. Курс лекций по теории перевода. Москва, 2005. 141 с.
43. Сдобников В.В. Стратегия перевода: общее определение. Сестник Иркутского государственного лингвистического университета. 2011. Вып. 1. С. 166-172.
44. Сдобников, В.В., Петрова О.В. Теория перевода: учебник для студентов лингвистических вузов и факультетов иностранных языков. Москва: АСТ: Восток—Запад, 2007. 448 с.
45. Словник іншомовних слів / уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. Київ, 2000. 680 с.
46. Судовцев В.А. Научно-техническая информация и перевод: пособие по английскому языку : учеб. пособие. Москва: Высшая школа, 1989. 134 с.
47. Сурмин, Ю.П. Теория систем и системный анализ: Учеб. пособие. Київ: МАУП, 2003. 368 с.
48. Топер П.М. Перевод в системе сравнительного литературоведения. Москва: «Наследие», 2000. 357 с.
49. Троянская Е.С. О природе лингвистических признаков текстов, характеризующих различные функциональные стили. Лингвостилистическое исследование научной речи / отв. ред М.Я. Цвиллинг. Москва: Наука, 1979. 224 с.
50. Федорова Л.Л. Стереотипы в языке, коммуникации и культуре. Москва: РГГУ, 2009. 598 с.
51. Черняховская Л. А. Существует ли «единица перевода»? Теория и практика перевода: Сб. науч. трудов. Вып. 295. Москва: МГПИИЯ им. М.Тореза, 1987. С. 27-28.
52. Шарле Д.Л. Не стандартизировать многословные термины. Теоретические проблемы научно-технической терминологии и практика перевода. Омск, 1985. 216 с.

53. Швейцер А. Д Теория перевода. Москва: Эдиториал УРСС, 2009. 216 с.
54. Эрдынеева Ч.В. Технические приёмы перевода: перемещение, добавление и опущение лексических единиц. Вестник БГУ. Язык, литература, культура. 2011. №11.
55. Ворожбитова А.А. Лингвориторическая парадигма: Теоретические и прикладные аспекты. Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук 1002.19 Общее языкознание, социолингвистика, психолингвистика. Краснодар. 2000.
56. Зеленская А. В. Критерии оценки качества перевода технического текста (на примере инструкции; науч. рук. Ю. В. Никанорова. Коммуникативные аспекты языка и культуры: сборник материалов XV Международной научно-практической конференции студентов и молодых ученых, г. Томск, 19-21 мая 2015 г. : в 3 ч. Томск : Изд-во ТПУ, 2015. Ч. 1. С. 117-123.
57. Кацшин Н.В. Структурна диференціація та функціонування термінологічних одиниць в англomовному дискурсі // Нова філологія. 2009. № 36. С. 260-264.
58. Пастрик Т.В. Психологічні особливості формування продуктивного білінгвізму у майбутніх перекладачів: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07; Прикарпат. нац. ун-т ім. В.Стефаника. Івано-Франківськ, 2007. 19 с.
59. Clarkson J. I know you get soul. Machines with certain something / J. Clarkson. – London: Penguin books, 2006. – 244 p.
60. Томіленко Л.М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: [монографія]. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 160 с.
61. Darbelent J., Vinay J.-P. Comparative Sty Us tics of French and English: A Methodology for Translation (Benjamins Translation Library, Vol 11). 1995.
62. Dijk T. A. van. Ideology: A Multidisciplinary Approach. London : Sage, 1998. 147 p.

63. Dijk T.A. Context and Cognition: Knowledge Frames and Speech Act Comprehension // Journal of Pragmatics I. North-Holland Publishing Company, 1977. P. 211—232.
64. Engine, Nida. Charles Taber. The Theory and Practice of Translation. London: Hogarth Press, 1955. 54 p.
65. Jiang Junhu. Articles by classification breakthrough long difficult sentences in English. Beijing: Beijing University of Aeronautics and Astronautics Press, 2010.
66. Shan Yizhen. General English Grammar Course. Beijing: University of International Business and Economics Press, 2007.

ЭЛЕКТРОННИ РЕСУРСИ

67. Елисеева, О.А. Виды грамматических трансформаций [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://study-english.info/article060.php>.
68. Оценка качества и языковой сложности перевода [Электронный ресурс]. Режим доступа: URL: <http://yazykoznanie.ru/content/view/29/217/>
69. Сложное предложение, типы придаточных предложений [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://study-english.info/syntax011.php>
70. Худинша Е.А. Структурные особенности терминов в английском языке [Электронный ресурс]. Научно-методический электронный журнал «Концепт». 2014. № 1. URL: <https://goo.su/2KDF>.
71. Янова Т.В. Трансформации при переводе [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://study-english.info/article066.php>.
72. <https://www.bbc.com/ukrainian>